

מב על התורה נח פי' הטור

הגן והנה נח וסם. צנו עדיין היו חיים צימי אצרהם שנים רבות וכתב צהם
 רימת ויתכן שדרשו כן מפני ששינה הכתוב צתרח סדר הפרשה כולה כי
 צהם ותולדותיו לא הזכיר הכתוב מיתתו אחר וכלל השנים וצכאן חזר
 ותפש סדר רראשון שכלל ויהיו כל ימי תרח וימת כאשר עשה צדורות
 ראשונים והוסיף עוד להזכיר מקום המיתה שהיה צחרן מקומו של אצרהם
 ולכך דרשו שעשה כל זה להודיע שהי' אצרהם צמיתתו. אי נמי צעבור
 שכבר התחיל צענין אצרהם וסיפר שילא עם אציו מאור כשדים ללכת
 ארצה כנען חזר ואמר ויהיו כל ימי תרח וימת תרח צחרן זה קשה צענייהם
 שלא סדר חייו ומיתתו על הסדר. אשר דרשו שהרשעים צמייהם קרויין
 מתים תימה היא צעניי שכבר דרשו מפסוק ואתה תצא אל אצותיך צשלוס
 צשרו שיש לאציו חלק לעוה"צ ואולי כוונתם שעשה תשובה צעת מיתתו
 אצל ימיו כולם היו צרשע והי' קרוי מת ולשון רש"י משמע כן שכתב למדך
 שעשה תרח תשובה. או יש לו חלק לעוה"צ שדרשו חכמים ר"ל צזכות צנו
 והיא הצטורה שהוא לא היה יודע עד שנתצטר צכך צעת שאמר לו ואתה
 תצא אל אצותיך צשלוס:

לך לך

יב (א) ויאמר ה' אל אברם לך לך. פירש"י להנאתך ולטובתך. אע"צ

דחשיב ליה אחד מעשרה נסיונות אמר לו הקב"ה דלטובתו הי' דמ"מ
 טלבונו מארץ מולדתו היה נסיון. וכתב הרמ"צן אינו דורש להנאתך
 מכפל הלשון כי כן דרך צכל מקום כמו הגשם חלף הלך לו אלהה לי אל
 הגדולים אצל רצותינו עשו מדרש צמה שכתוב ועשית לך ארון עץ עשה
 לך חנוורות כסף צעבור שאין המלאכה שלו והיה ראוי שיאמר כמו צמשכן
 זאת המשכן תעשה: כמארצך וממילדתך ומבית אביך. אחרון
 אחרון קשה מארצך שקשה על האדם לנאת מארצו וממולדתך שקשה יותר
 ומצית אציק שקשה יותר: אל הארץ אשר אראך. וזה קשה נ"כ
 על האדם להחזיק צדרך ואינו יודע אנה ילך והכל היה קל צענינו לאהבת
 המקום. פירש"י והלא כבר ילא משם עם אציו עד צצא לחון אלא כך
 אמר לו הקב"ה התרחק עוד מצית אציק. ור' אצרהם פי' וכבר אמר
 בשם לאצרהם לך לך מארצך כי זה הדבר היה צעודנו צחור כשדים וסם
 ציובו לעזוב ארצו ומולדתו וצית אציו אשר שם. וכתב הרמ"צן וזה אינו
 נכון שאם כן היה אצרהם עיקר הנסיעה מצית אציו צמאות האלהים ותרח
 אציו צרנון נפשו הלך עמו והכתוב אמר ויקח תרח את אצרם צנו יורה
 כי אצרם אחרי אציו וצבעתו הלך אל ארץ כנען ועוד הכתוב שאומר
 ויקח את אציקם מעצר הנהר היה ראוי שיאמר ויקח את אציקם מאור
 כשדים ועוד כי אצרהם צצוותו על אליעזר לקחת אשה לצנו אמר כי אל

מג פי' המור **לך לך** על התורה

ארני ולא מולדתי תלך והוא הלך לארס נהרים אל עיר נחור א"כ היא ארנו ומולדתו ולא כאשר ישמש ר' אברהם לומר אל ארני חרן ומולדתי אור כשדים והנה הוא האומר כאן כי צאור כשדים נאמר לו לך לך מארנך וממולדתך ומצית אציק והנה לו ארנות רבות אלא העיקר שחרן הוא ארנו ושם מולדתו והיא ארץ אצותיו עד עולם שהוא מארץ עבר הנהר ושם נאמר לו לך לך וננטוה לעצוב ארנו ומולדתו וצית אציו: אל הארץ אשר אראך. שהיה הולך ונודד מגוי אל גוי עד שצא אל ארץ כנען ושם נאמר לו כי לך ולורעך אתן את כל הארץ הזאת ומה שכתוב למעלה וילאו ללכת ארצה כנען לא להתישב צה כי לא ידע שעל הארץ ההיא נטוה אלא שאחו הדיק דרך כנען כי כן היה צדעתו וצדעת אציו גם צתמלה צלחתם מאור כשדים וזהו שאמר ויהי כאשר התעו אותי אלהים מצית אצו שהיה הולך כשה אצוד ויתכן כי ידע אצרה' כי ארץ כנען היא נחלת ד' וידע כי אל הארץ אשר אראך רומז לארץ כנען ולכך שם פניו אל ארץ כנען (ב) ודדה ברכה. אתה תהיה הצרכה אשר יתצרכו צך לאמר ישימך אלהים כאצרהם: (ג) ואברכה מברכך. לומר שמצורכו יהיו רצים ומקוללו אפי' יהיה אחד אני לאור אותו. וי"א רמו לו שעתידין ללאת ממנו כהנים שיצרכו את ישראל ואני אצרכם: וגברו בך כר משפחות האדמה. שכל המשפחות יתצרכו צו לא זרעו צלצד. וי"מ ונצרכו לשון המצריך הגפן שמכל משפחות האדמה נדצקו צו שנשא שרה שצאה משם והגר שצאה ממס וקטורה שצאה מצני יפת: (ד) ואברם בן חמש שנים ושבעים שנה בצאתו מחרן. כתצ מנין שנותיו להודיע שעצוב את אציו והלך כאשר נוהו השם. וצסדר עולם מפרס דשתי יליאות ילא וזו היא יליאה שניה שהרי צצרית צין הצתרים היה צן שצעים שנה כדלמרינן צקרא ומושצ צני ישראל אשר ישצו צממרים ארבע מאות ושלשים שנה מתחיל למנות מצרית צין הצתרים שלשים עד שנולד יצחק ות' משנולד עד שילאו ישראל מממרים וזו היה צארץ ישראל דכתצ לורעך אתן את הארץ הזאת אלא ילא וחור לחרן ועשה שם ה' שנים וילא פעם שניה. ועוד שהרי כשצצ המלכים היה צן ע"ד שהרי כשנתיישצו הכרכים היה צן מ"ח שנה וישיתתם של כרכים ק"ו שנה דכתצ שתיים עשרה שנה עצדו את כדלעומר ושלש עשרה שנה מרדו וצשנת י"ד צא כדלעומר הרי כ"ו שנה משנתיישצו ומ"ח היה לו כשנתיישצו הרי שהיה לו ע"ד צשעת המלחמה אלא וודאי שתי פעמים ילא. ומיהו קשה שהרי אומר צסדר עולם שהיה אותו ה' שנים צחרן א"כ צעת המלחמה היה צחרן וקשה דהא כתצ ויצא הפליע ויגר לאצרם העצרי והוא יושצ צאלוני ממרס וי"ל דלעולם אצרם צחרן היה והוא יושצ צאלוני ממרס אפליע קאי תדע דלמה לו להזכיר אחי אשכול וענר אלא כלומר אל תתמה על הטובה שעשה הפליע לאצרהם שהגיד לו כי כשצה אחיו לפי שהיה צמקוס צעלי צריתו

מד

על התורה

לך לך

פי' הטור

ש! אצרהם היה ירא ממנו. אזל תימה דליתא צסדר עולם שאותה שנה שצבש צה המלכים היא אותה שנה ענמיה שיאל צה מחרן דמה נפשך אס ציליאה ראשונה לא היה כי אס צן ע' שנה צשניה היה צן ע"ה. ולמאי דפרישית לעיל דצצרית צן הצתרים היה צן ע' שנה א"כ על כרחך אנו לריכין לומר דאין מוקדם ומאוחר צתורה שהרי נכתצה לאחר כצוש המלכים וקסה דהא צפ' צרית צין הצתרים כתיב אחר הדצרים האלה ודרש צמודש שהיה דואג שמא נתמעטו זכיותיו על שאמר לו הקצ"ה אל תירא אצרם אנכי מגן לך וגו' א"כ משמע שהיה אחר כצוש המלכים וי"ל אחר הדצרים האלה כתיב על הסדר עם כל הפרשה עד והאמין צה' וצפסוק שלאחריו מתחיל צרית צין הצתרים ואותה אינה על הסדר. שהרי קדמה לצוש המלכים: (ו) ויעבר אברם בארץ עד מקום שכם. פי' להתפלל על צני יעקב כשיצאו להלחם צשכם אע"פ שאמר ואנכי עירירי היה ירא שמא גרם החטא כשאחר מלהוליד. וכתב הרט"צ נכתצו כל המסעות ומאורעות של האצות כי הם סימן לצנים כי כל גורת עירין כאשר תלא מכח גזירה אל הפועל צדמיון תהיה הגזירה מתקיימת על כל פנים ולכך עשו הנציאים מעשים צנצולה כמאמר ירמיהו שנייה לצרוק והיה ככלותך לקרוא את הספר תקשור עליו אצן והשלכתו אל תוך פרת וכן ענין אלישע ויאמר ירה ויור ויאמר חן תשועה לד' וכן תשועה לארס לפיכך עושה הקצ"ה דמיונות לאצות כדי לקיים הדצר לצנים וזהו רמז כמו שצניו כצשו זה המקום תחילה קודם ששלים עון האמורי כך החזיק הוא צאותו מקום תחילה. לכך אמר והכנעני אז צארץ לומר אע"פ שהכנעני אז צארץ החזיק הוא צאותו מקום והלך משם ונטה אלהו צין צית אל וצין העי כי הוא המקום אשר כצש יהושע צתחלה. ויתכן עוד שהזכיר והכנעני אז צארץ להורות על ענין הפרשה לומר כי אצרם אז צארץ כנען ולא הראהו השם הארץ אשר יעדו ועבר עד מקום שכם והכנעני אז צארץ ואצרם ירא ממנו ולכן לא צנה מוצח לשם וצצולו צמקום שכם צאלון מורה נראה אליו השם והצטיח אותו צנתינות הארץ וסרה יראתו כי כצר הצטיח צארץ דכתיב אשר אראך ולא צנה מוצח לשם לעצודו צפרהסיא. ואלון מורה זהו מקום שכם וקרא ג"כ אלון מורה דכתיב מול הגלגל אלל אלוני מורה ושם הר גריזים ורר עיבל צשכם. ואמר לד' הנראה אליו כי הודה לשם ווצח לו וצח על שנראה אליו כי יצ"ה לא נראה אליו ולא נתוודע אליו לא צמרחה ולא צמחזה ולא אמר לו לך לך אלא צחלהו אז צרוח הקודש. וי"מ והכנעני אז צארץ להודיע חסדי המקום עם אצרה' שאע"פ שהכנעני אז צארץ ואצרהם היה עוצר צאררו צמקנה רצ ורועה צמרעיהם לא הריעו עמו שהשם נתן צלצם שלא יעשו עמו רעה: (ח) ויקרא בשם ה'. פי' אונקלוס שהתפלל סס. ולפי פשוטו שקרא צקול גדול לפני המוצח אשר סס ד' להודיע אלוקותו לכל. וכן צילחק כשצנה מוצח ויקרא צשם ד'

מה פי' הטור לך לך על התורה

ולא נאמר כן ציעקז כי היו לו צנים רצים וקהלה גדולה כולם עובדי השם ונתפרסמה האמונה לכל וגם נודעה מימי אבותיו: (ט) הגנבה: פירש"י ללכת צדדומה של ארץ ישראל והיא צתלקו של יהודה וגם צנים יהודה יעלה צתחלה: (י) ויהי רעב בארץ וירד אברם מצרימה. גם זה סימן לצנים כמו שירד מצרים מפני הרעב להחיות את נפשו והמצרים עשקו אותם צתנס לקחת את אשתו והקצ"ה נקם נקמתו מהם צנגעים גדולים והולילו משם צמקנה רצ וכסף זהב וזה עליו פרעה אנשים לשלחו כך ירדו צניו למצרים מפני הרעב והמצרים יריעו להם ויקחו מהם הנשים כדכתיב וכל הצת תחיון והקצ"ה ינקום נקמתם מהם צנגעים גדולים ויואלים צמקנה רצ צזהב וכסף ויחזיקו צהם לשלחם מן הארץ. וכתב הרמ"בן כי חטא אצינו לצרהם חטא גדול צשגה שהצי' את אשתו צמכשול עון מפני פחד שיהרגוהו והיה לו לצטוח צאלהים שיגיל אותו ואת אשתו ואת אשר לו וגם ציילתו מן הארץ שנצטוו עליה מפחד מפני הרעב חטא כי היה לו לצטוח כי אלהים צרעב יפדנו ממות ועל המעשה הזה נגזר על זרעו הגלות צארץ מצרים ציד פרעה מקום המשפט שם הרשע. ואין נראה חטא לצרהם צאמרו על שרה אחותי היא אדדצה זכות אצי מלמד עליו שלא רצה לסמוך על הנס כי קרוב היה הדבר שיהרגוהו על דבר שרה כי המצרים רועי זימה המה: (יב) והרגו אותי ואוחך יהיו. פי' צשציל שאת יפה יחיו אותך וצשציל זה יהרגו אותי ומה שיהרגוהו יותר מאשר ישכצו עמה צחייו אע"פ שצני נח הזהירו על הרחימה כמו על אשת איש לפי שתאות עריות צכל יום וצכל שעה יהיה קשה עליהם לצא עליה צאיסור אצל חטא ההריגה יהיה לפי שעה ונקל היה צעיניהם לעצור עליו ועוד שאם יצואו עליה צחייו יצעק אל המלך חמם. כתב הרמ"בן איני יודע למה פחד ממנה עתה יותר מקודם לכן אם נאמר שהיו טטופים צומה הנה גם לצנימלך אמר כן וגם יצחק היה דר צארץ ההוא צמאות השם ואולי היו המצרים והפלשתים ידועים שהיו טטופים צומה יותר. ויתכן כי לא היה להם פחד זה רק צצואם לעיר מושב המלכים כי היה דרכם לקחת למלך האשה היפה מאוד ולחרוג צעלה צעלילה שיסומו עליו. והנכון צעיני כי זה דרכם למו צעת לאתם מחרן צכל מקום היה אומר אחותי היא כדכתיב ויהי צאשר התעו אותו אלהים מצית אצי וגו' אלא שהכתוב מוכיר זה צמקום שנתחדש להם ענין צדבר וזו אותה עתה צמה שזה מתחלה וילחק לא פחד צארעו ועירו רק צצואו אל ארץ פלשתים אחר דרכי אציו. ואמר למען ייטב לי צעצורך כל ימי היותנו גרים צארץ כל ימי הרעב כי היה אומר שיחיו נפשה צרעב וילא להם רוח והללה מאת אלהים שיסוצו שניהם או שיתכן להם לצרות ארץ כנען צבהתיאשם ממנה. ויראה מפשט הפסוק כי שרה לא קצלה עליה לומר כן אצל המצרים היו רעים וחמלים מאד וכשראו אותה ויהללו

מו

לך לך

על התורה

פ"י הטור

אותה אל פרעה לוקחה אל ציתו ולא שאלו לה כלל אם היא אשתו או אחותו ואזרם ספר מעלמו אחותו היא ועל כן הטיב לו בעצרה וז"ש מה זאת עשית למה לא הגדת לי כי אשתך היא ולמה אמרת אחותי היא שהאשים אותה כי בראותו שיקחו אותה היה לו לומר אשתי היא ולמה אמרת אחותי היא שהאשים אותה על אומריו אחרי כן לשרים ולצית פרעה אחותי היא ולא האשים אותה כלל כי אין ראוי לה שתכחיש את צעלה וראוי שתשתוק: (יג) אמרי נא אחותי את. נא לשון בקשה לפי שידעתי כשיראו אותך המזרים יברגו אותי אני מפיים ממך שתאמרי אחותי את כמו אל נא אחי תרעו: למען ייטב לי בעבורך. פי' כיון שאת ריכה לומר שאין את אשתי טוב הוא שתאמר צענין שייטיב לי בעבורך שאת אחותי ויתנו לי מתנות בעבורך: (טו) ויראו אותה שרי פרעה. כאשר ראו המזרי' אמרו ראוי' היא זאת לשרים גדולים והציאות אליהם וגם הם יראו לנפסם מנגוע זה מרוב יופיה כי ידעו כי המלך יחפון זה ויהללו אותה צנייהם לומר ראויה היא למלך: (יז) ולאברם הטיב בעבורה. אע"פ שלא רצה לקבל מתנות ממלך סדום זכאן הולך לקחת שלא יצינו שהיא אשתו: (יז) וינגע ה' את פרעה. תימא היאך ענש אותו על שוגג ולא התרה בו תמל' כאשר עשה לאבימלך. וי"מ שודאי מויד היה שהקצ"ה גילה לו שהיא אשת איש קודם שהענישו אע"פ שאינו מפורש שהרי אמר לאברהם הנה אשתך קח ולך ומהיכן ידע אלא שהקצ"ה גילה לו. והרמ"ז כתב צדא הנגעים פתאום עליו ועל ציתו חשב מה זאת עשה אליה' לנו ושאל לשרה והגיד' לו ולכן קרא אברהם והאשימו או כמו שדרו"ל שלקה בראתן שהתשמים קשה לו חשב שמא אשתו היא ואמר לו בספק מה זאת עשית לנו להוציא מפיו האמת כי אם היתה אחותו היה אומר אמנה אחותי היא ואמר הנה אשתך קח ולך לראותו מה ידבר ואברהם שתק ולא השיב דבר מרוב פחדו אז הצין שהיא אשתו כאשר חשב בתמלה: (יט) ואקח אותה לי לאשה. פי' שתייה זאת אשתי ולא המולכת ולא פלגש ואמר כן כדי שידה לו אם אשתו היא אם לא: הנה אשחך קח ולך. לא כאבימלך שאמר לו צטוב צעיניך שצ לפי שהיו אנשי מזרים שטופי זמה ציותו והיה ירא שמא יגעו זה ויהיה להם חטאת צזה: (כ) וישלחו אותה ואת אשתו ואת כל אשר לו. אף על פי שרימה אותם לא לקחו המתנות שנתנו לו:

יג (ז) ויהי ריב וגו'. פירש"י לפי שהיה רועיו של לוט מרעים צשדות אחרים כו'. והרמ"זן פי' שלא

היו מרעים צשדות אחרים צשציל הירושה שהרי מפורש שזרעו יירשנה ולוט אינו מזרעו אלא קאי אקרא דלעיל כי היו רכושם רצ לומר מפני הרכוש הרצ לא נשא אותם הארץ והולרכו רועי לוט לרעות צשדות שיש להם צעלים וזה סבת המריצה שהוכיחם על זה. ולפי הפשט היתה המריצה

מז פי' הטור לך לך על התורה

על המרעה וזהו שאמר והכנעני והפרזי אז יושב בצרף ולא יכלו לרעות כאשר ירלו מפני יושבי הצרף וזו היתה סבת הריב: (יד) וה' אמר אל אברם אחרי הפרד לופי מעמו. פירש"י צעוד שה' הרשע עמו היה הדבור פורש ממנו וקס' לפירושו דהא לעיל כתיב ויאמר ה' אל אברם אף צעודנו עמו: (יז) קום התהלך בארץ. אינו ציווי אלא פי' צכל אשר תלך צה לארכה ולרחצה אל תירא כי אהיה עמך. א"כ שצוהו לילך צכולה להחזיק צה ומ"מ לא צוהו שיעשה זה מיד והוא עשה כן שהרי עתה היה צמורח דכתיב ויסע לוט מקדם והלך לצרון צגצול נגב ולאחר כך הלך אל צרף פלשטים שהוא צמערב הרי קיים מצותו צחייו ועל דרך הפשט יתכן שיהיה מושל עליה ונשיא צתוכה צכל מקום שילך צצרף ההיא: כי לך. פי' שתחזיק צה מעתה להנחילה לצרעך אחריך. י"מ קום התהלך צצרף שאמר לו הקצ"ה לא יפה עשית שחלקת עם לוט שאמרת אם אשאל מה ואימינה כי לא יספיק לך חלקך כי ימין ושאלת תפרוץ ואם תשאל מה אני צריך לכל זו הירושה וצן אין לי ושמתי את צרעך כעפר הצרף ולתת צריך לירושה. ד"ל כעפר הצרף דיש לצריות אף צרעך דיש למלכות:

יד (א) ויהי בימי אמרפל. אע"פ שצדללעומר היה עיקר למלחמה דכתיב צל צדללעומר והמלכים אשר אתו אפשר שאמרפל היה גדול ממנו צשנים לכך הקדימו. גם זו המלחמה סימן לצנים שארצו מלכות יעמדו צעולם לשעצד צצניו ולצסוף יתגצרו צניו עליהם ויפלו צידם וישיצו כל רכושם הראשון מלך צצל שהוא שנער והשני מדי שהוא אלסר ואולי אלסר שם עיר צמדי או צפרם והשלישי יון והוא עילס שהוא ממלך עילס והרציעי שהוא מלך גוים פי' שגוים רצים נקצנו ושמוהו עליהם לראש והוא רמו למלך שמלך על עיר מקוצלת מעמים רצים כיתים ולדום ויתר הגוים: (ב) מלך בלע. פי' שמלך על עיר קטנה ואנשים צה מעט ולא שם לו על פני חוץ: (ו) עין מושבט. פי' רש"י על שם העתיד שעתידין משה ואהרן להשפט שם. והרמ"צן אמר לא הצנתי זה כי קדש זהו קדש צרנע שהוא צליל פארן אשר על המדצר משה נשלחו מרגלים צשנה שניה שני' ממדצר פארן קדשה וכת' ונצוא עד קדש צרנע וגו' ותאמרו נשלחה אנשים לפנינו וקדש ששם משפט הצדיקים היא צמדצר אן שצאו שם צשנת מ' שנאמר ויצאו צני ישראל כל העדה מדצר אן ואולי המדרש הזה על השם צלצד שרמו הכתוב כי השם הזה קדש הוא עין משפט ואונקלוס אמר מישר פילוג דינא ולא ידעתי מהו ואולי הוא מלשון פלגי מים. יצלי מים. וכן צלשון חכמי' פילגו של ים פי' צצמישור ההוא מעין המשפט ועומק הדין שהיה מישור נאה מעותד למלכים ויושצים לשפוט הגוים: שדה העמלקי. פירש"י על שם העתיד. והרמ"צן פי' עיין רש"י ולא ידעתי אם רצונו לומר כי משה רצינו קרא המקום צשם שהוא נקרא צימיו א"כ אין צכאן דצר

פ"י הטור לך לך על התורה

העתיד או מה העתיד הזה שיתנצלו הגוים לקרוא שם למקום כן. ולשון צ"ר וכן דורש צנהרות. ורובה לומר כי מעת זאת הנהרות יקראו כן ופירושו נהר הסולק קדמת אשור פי' ארץ העתידה להיות לאשור. והנכון צעיני צדה העמלקי כי היה צימים הקדמונים אדם נכבד מצני החורי יושבי הארץ מושל על המקום ושמו עמלק ואלפיזו בן עשו קרא שם צנו על שמו ואולי ממספחת תמנע אמו היה ומושל גם במקום ההוא: (י) ועמק השדים. י"מ לשון סיד כמו וסדת אוחס צסיד שהיו חופרין צו חפירות לשרוף הסיד. ורש"י פי' והציל המדרש שהי' הטיט עדיין צהס ונעשה לו גם למלך סדום כדי לאמת הנס של אברהם. והרמ"ן אמר ואני תמי' על המדרש הזה כי אותם שלא האמינו צנסו של אברהם אצינו היאך נתצור להס האמונה צניסו של מלך סדום שהיה עובד ע"ז כי אדרבה יכחישו אותו כי יאמרו כמו שזה היה מקרה או צכשפי' כך היה של אברהם. ואולי יפרשו ויאל מלך סדום לקרואו שילא מן הצור כשעצר אברהם עליו. נעשה לו גם שילא לקראת אברהם לכצרו ולצרכו ואפשר כי אברהם צסוצו הציט צצור ההוא כי היה כוונתו להליל המלכים ולשייר רכושם ונעשה הנס על ידו ואס נעשה למלך סדום גם לכצוד אברהם כ"ש שיאמינו שיעשה גם לאברהם להליל נפשו ממות ומלך עמורה אולי צבר מת קודם שעצר אברהם עליו ולכך לא עלה או שנפל צצור אחר: ויפלו שמה. י"מ וישכנו שמה כמו על פני כל אחיו נפל. פי' שנסו ונתחצלו צאותם הצרות: (יג) ויגד לאברהם העברי. פי' ר' יוסף קרא לכך הזכיר כאן העברי לפי שאמר ויצא הפליט ויגד לאצרים וכי תימא מה יועיל ללוט ומה יעזור לו והלא עברי היה צצא מעצר הנהר ונתיישצ כאן ואין לו עוזרים לכך אמר והוא יושצ צאלוני ממרא וגו': (טו) ויחלק עליהם לילה ויכם וירדפם. צמדרש וכי יש אדם רודף הרוגים אלא ויחלק עליהם הצ"ה לילה ויכם וירדפם אברהם. ולפי פשוטו עד דן רדפם ציוס ושס חשכה לו ולא יכול לראות אנה יצרחו ונחלק עליהם הוא ומחנהו לד' ראשים זה לכאן וזה לכאן ורדף אחריהם צכל הדרכים והכוס עד חוצה אשר משמאל לדמשק. ואמר הרמ"ן ידוע הוא כי מרחק רצ צין אלוני ממרא שהוא תחלת ארץ ישראל צעצר הירדן לדמשק שהיא צחולה לארץ אלא שרדף אחריהם ימים רצים עד שגרסם מכל גצול ישראל או שהיה מעשה גם כאשר דרשו צו אורח צרגליו לא יצא: (יח) ומלבי צדק מלך שלם. הוא מלך ירושלם כענין שנאמר ויהי צשלם סכו כי מאז ידעו הגוים כי המקום ההוא מצחר המקומות או ידעו צקצלה שהוא כנגד צית המקדש של מעלה שסס שכניתו של הצ"ה שנקרא דק: והוא בהן לאל עליון. צעצור היות צכל העמים כהנים משרתים למלכים שנקראו אלהים קורא להצ"ה אל עליון פי' תקיף וגבוה על כל הגצוהים והזכיר זה להודיע שאברהם לא היה נותן מעשרותיו אלא לכהן וסימן היה לצניו שסס יהיה צית המקדש ויניא צניו המעשר

מט פי' הטור לך לך על התורה

והתרומה . ורש"י הציג מכאן שארץ ישראל נפלה בחלקו של שם אלא שהכנעני לקחה מידו לדברי רבותינו ו"ל וזה היה שם בן נח . והרמ"בן אמר שאינו נכון כי גבול הכנעני מנידון כולל כל גבול ישראל וגבול בני שם במזרח רחוק מארץ ישראל אבל אם חלק נח לבניו הארצות ונתן לשם ארץ ישראל זה היה כמחלק נכסיו על פיו וישבו זה בני כנען עד אשר ינהיל אותה לזרע אובה . ולרבותינו שאומרים שזה היה שם בן נח הלך מארצו לירושלים לעבוד את ה' והיה להם לכהן : (יט) קונה שמים וארץ . פירש"י קונה כמו עושה על ידי קנייתו קנאו להיות שלו , והרמ"בן אמר כן הדבר שילא לשון קניין בעשיי' כמו הלא הוא חזיק קנך הוא עשך כי בלשון עשיי' יאמר צמקוס קניין וצמקוס עשיי' ועשיי' צמקוס קניין כמו הנפש אשר עשו צמחן והנכון לפרש כי הוא קנאו להיות שלו שכל מה שיש לאדם נקרא קניינו וכן בלשון חכמים המגזים מניאם לחצירו קנה : (כ) ויתן לו מעשר מכל . פי' ר' אברהם נתן לשם מעשר כי היה כהן לאל עליון שאע"פ שלא רצה ליקח לעצמו כלום חלק גבוה לא רצה למונע מליתן ועל כן נתן המעשר כי כל מה שהחזיר למלך כדום משלו נתן לו כי כבר זכה בו מן הדין כמו הגויים ועל כן הולך לעשרו דחוקה על חצר שאינו מניא מת"י דבר שאינו מתוקן וכאשר ראה מלך כדום נדבתו ולדקתו אז שאל גם הוא הנפש ועל כן הקדים מלכי דק מלך שלם קודם לויאמר מלך כדום שראוי היה לכתוב מיד ויאמר מלך כדום אלא כדפרישית שמלך כדום הלך עמו בכל הדרך כשחזר ולא רצה לזקש ממנו כלום עד שראה נדבתו . וי"מ שלכך הקדים ומלכי דק לאמת הדבר שאמר אברהם אם מחוט ועד שרוך נעל וגו' שלא תאמר שא"כ מה אכלו בכל הדרך לכך הקדים ומלכי דק הוליא לחס ויין ופרנסם בכל הדרך . וי"מ ויתן לו מעשר שם לאברהם אע"פ ששם היה כהן ונענש על שהקדים ברכת אברהם לברכת הב"ה וזהו שנאמר אתה כהן לעולם על דברתי מלכי דק . ור' יוסף קמחי פי' כי אברהם לא נתן מעשר למלכי דק כי היאך נתן מעשר ממה שלא רצה לעצמו וכבר נשבע אם מחוט ועד שרוך נעל והיאך עבר על שבועתו וגם אין לומר שמלכי דק נתן מעשר לאברהם כי למה יתן לו הוא מעשר ומלכי דק יאל לבדו בלחם ויין ואם נתן לו מעשר הנה צטוב מכר לו . אלא כך היה הענין שמלך כדום יאל לקראת אברהם וכאשר בא מלכי דק מלאם חולקין על השלל שמלך כדום אמר תן לי הנפש ואברהם נשבע אם מחוט ועד שרוך נעל אם אקח מכל אשר לך בלעדי רק אשר אכלו הנערים כי לתועלתך היה שהלילו את שללך ועבר אשכול וממרא יקחו חלקם כדין מילי שלל שאינו ברשותי לוותר עליו ומלכי דק היה נותן זדין לאברהם שיקח המעש' מכל מה שהליל כי יותר היה ראוי לו לקחת מן המעשר : (כב) הרימותי ידי . לשון שבועה לאל עליון פי' צמס ה' שצרכני זה הכהן . (כג) אם מחוט . שהוא תכשיט קטן מתכשיטי

פי' הטור לך לך על התורה¹

הראש כמו חוטין שזראשין הצנות: ועד שרוך נעל. שהוא מתכשיטי הרגל כמו מראשו ועד רגליו. ופי' אם אקח כמו כה יעשה לי אלהים אם אקח. ופי' הרמ"צן הרימותי ידי להיות הקדש ומרס לפניו אם אקח מכל אשר לך כי ההקדש תרומת יד כדכתיב כל מרים תרומת כסף. ואמר כן בשביל שנתן ממנו מעשר כי כל אשר אקח מכל אשר לך יהיה תרומה לה' ולא יהנה ממנו: אם אקח מכל אשר לך. אע"פ שאסור להחזיר לצידה לגוי ומלך סדום רשע היה אעפ"כ לא רצה להינות ממונ אדם רשע: (כד) בלעדיו רק אשר אכלו הנערים. אבל חלק לא נתן להם כדרך שנתן לבנר אשכול וממרא. י"מ שהם מעצמם לקחו חלקם ומסתבר טפי לומר שחלק הנערים היה צרשות לצרהם לוותר עליו אבל חלק ענר אשכול וממרא לא היה צרשותו לוותר עליו:

טו (א) היה דבר ה' אל אברם במחזה. פי' הרמ"צן כי עתה זכה להיות

לו דבר ה' במחזה ציוס שעד עתה לא היתה נבואתו אלא צמרצות הלילה: אנכי בגן לך. לפי שהיה ירא מצ' דברים מהמלכים שכבש אולי יקבצו חיילים לצבא עליו או שימות צבא זרע והבטיחו שיהא מוגן צעדו ושיתן לו שכר הרבה מאד: (כ) מה תחן לי. הנה הנלתי מהמלכים אבל לא הצמחתי על הבנים אלא שאמרת שכרך הרבה מאד ומה יהיה השכר צבא בנים כי מה תועלת יהיה לי צמה שתתן לי ואין לי צן שירשני כי לא עלה בדעתו שיהיה השכר גדול שאמר לו לעולם הצבא כי צוה לא היה לריך הצמחה כי כל עוצד אלהים ימלא חיים לנפשו אך בעולם הזה יש צדיקים שמגיע אליהם כמעשה הרשעים. ועוד שהרבה מאד משמע צלי שום עונש ויזכה לשני שלחנות עולם הזה ועוה"צ: ואנכי הולך עירי. כפשטי' שילך לצית עולמו צבא זרע. והרמ"צן אמר כי מתחלה התאונן מה יהיה שכרי אחרי שאין לי צן ואנכי הולך נע וכד צארץ נכריה יחיד בערער צערצה ואין יונא וצא צביתי זולתי אליעזר איש נכרי לקחתי אותו מדמשק אחר כך אמר הן לי לא נתת זרע כאשר הצמחתי והנה צן ציתי העצד יורש חותי ואע"פ שכבר אמר לו הארץ אשר אתה רואה לך אתננה ולזרעך ועוד אמר לו והיה זרעך כעפר הארץ ולמה, לא האמין צה כמו שהאמין עתה וי"ל לפי שצדיקים אינם מאמינים בעצמם והיה ירא שמא גרם החטא שהרי רואה את עצמו זקן ועדיין לא נולד לו צן. וי"מ ודלתי האמין צראשונה כמו שהאמין עתה אבל בעבור שהזקין ועדיין לא נולד לו צן אמר ודלתי ידעתי שתתן לי זרע אמנם אם נזקין וקרוב למיתתי יהיה לי צן וישאר הנער קטן אם כן צן ציתי הממונה על אשר לי יירשני כי ישאר הנער קטן והוא יעשה צו ברצונו והשיב לו לא יירשך זה כי אם אשר ילא ממעיק הוא יירשך ויהיה מוחזק צמיך צבל אשר לך: (ד) והנה דבר ה'. פי' צעוד שהיה צפיו והנה צן ציתי יורש אותי צא

נא פיי הטור לך לך על התורה

אליו דבר ה' פתאום ואמר לו לא יירשך זה וצעבור היות לו צן הירש אותו אחרי זקנתו הצמיח על הירושה שלא ידאג עליה כי לא יירשנו: (ה) וספור הכבבים וגו' ויאמר לו כה יהיה זרעך. ולמעלה אמר לו יהיה זרעך כעפר הארץ אלא רמוז לו ליעקב ועשו כי זה יהיה למעלה ככוכבים וזה יהיה למטה כעפר לדוש: (ו) והאמין בה' ויחשבה לו צדקה. פירש"י הצ"ח חשב לו זכות ולדקה על האמונה. וקשה הרמ"צן מה זכות היה לו צנה והיאך לא יאמין צה' ועוד מי לא יאמין צטובה שאמר לתת לו. ופי' הוא שאצרהם חשב לו להקצ"ה ללדקה פי' שצדקתו יתן לו זרע ולא צדקת אצרהם ושכרו שאע"פ שאמר לו שדרך הרצה מאלד ומעשה אינו ירא שאל יגרום החטא כי לדקה ה' אין לה הפסק שנאמר צי נשבעתי ולא מפי דקה: (ז) אני ה' אשר הוצאתיך מאור כשדים לתת לך את הארץ. פי' הרמ"צן לא אמר לו עתה שום דבר חדש צענין מתנת הארץ אלא אמר לו מתחלה אשר הוצאתיך מאור כשדים ועשיתי עמך גם צדעתי היה לתת לך את הארץ אבל לא גור עתה שיתננה לו ומפני זה חשב שאל היה צירושת הארץ שום תנאי כדרך שהיה חושש צענין הזרע שכבר אמר לו לזרעך לתן את הארץ ואע"כ היה חושש שאל יגרום החטא וכך היה חושש צירושת הארץ ולכן לא שאל אות שפתאמת על ידו המתנה אלא אמר צמה אדע שתקיים המתנה כי שאל יגרום החטא שאל יעשו הכנענים תשובה ויתקיים צהם רגע אדצר על עם ועל ממלכה לנתוש ושצ הגוי הוא ונחמתי על הרעה וגם הצ"ח לא עשה עמו כשאר האותות להראות לו אות או מופת דדצר כפלא אלא כרת עמו צרית שיירשנה על כל פנים. י"מ צמה אדע כי אירשנה אינו חסרון אמונה אלא פי' מה תקנה תעשה לי שאירשנה כי אני גר ציניהם וידחקוני שאכרות עמהם צרית לפרנסם ולכבדם וכן יעשו לזרעי עד עולם אמר לו הקצ"ח לעשה לך תקנה שיגלה זרעך מציניהם לארץ אחרת שלא ידחקום לכרות להם צרית ויהיו שמה עד דור רציעי וישוצו הנה ויגרשום ויקחו את הארץ: (ט) עגלה משלשת. י"מ משוצחת ושמונה כמו עגלה שלישיה ולא היה מכל מין ומין אלא אחת ועל כן הוצרך לצטר אותם צתוך וליתן איש צתרו לקראת רעהו. ואף לרש"י שפי' ששלו היו מכל מין ומין היה נותן השנים זה כנגד זה והיה חולק השלישי אבל תור וגוזל שלא היו אלא שנים לא הוצרך לחלוק ונתן זה כנגד זה. עגלה משולשת רמוז לג' מיני קרצנות עולה חטאת ושלמים כי האשם כחטאת היא אין ציניהם אלא השם צלצד: (י) ויבחר אותם בתוך. לכרות צרית לעצור צין הצתרים וגם רמוז לו כי מאלו המינים יהיו כל הקרצנות צצמהם וצעוף כי גוזל הוא צן יונה ואמר גוזל מפני שלא הוכשרו צמין הוא אלא קטנים אע"פ שכל קטני העופות נקראים גוזלים דכתיב כנשר יציר קנו על גוזליו ירחף הצין אצרה' צעלמו המין המוצחר או שהקריב צן יונה לרזונו

והכתוב צמר לעולם צמין שהקריב אברהם ורמו שכל הקרבנות יתמו
 אותם לנתחי' העולה לנתחי' והשלמים לחזה ושוק ומלצים ומטלת ואשם
 לחלציהם: ואת הצפור. דהיינו תור וגוזל כי הכל בכלל צפור: ואת
 הצפור לא בתר. רמו שצפוף כאמר לא ידיל: (יא) וירד העיט
 על הפגרים. רמו שיצולו העמים לצטל הקרבנות ורע אברהם יצריחוס:
 (יב) אימה השבה גדולה וגו'. רמו ל' גלות כמו שדרשו רבותינו
 ואמר הרמ"צן כשהצ"ה כרת ברית לתת לו הארץ היה צמתנתו שד' מלכויות
 ישתעבדו צבניו וימשלו בארצם וזה צעל מנת אם יחטאו צבניו לפניו ואח"כ
 הודיעו גלות אחרת שיגלו תחלה למרים שכבר נענש צו כאשר פירשתי:
 (יג) כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו אותם ארבע
 מאות שנה. פי' הרמ"צן מקראל מפורס הוא כי גר יהיה זרעך ארבע
 מאות שנה ועבדום וענו אותם ולא פי' צמה יהיה העבדות. ור'
 אברהם פי' כי גר יהיה זרעך צעבדות פרך ועינוי עד קץ ד' מאות שנה
 והודיעו קץ הגאולה ולא הודיעו כנוה ימי הגלות: (יד) וגם את הגוי
 אשר יעבדו דן אנכי. פירש"י לרבות ד' מלכויות. והרמ"צן פי'
 כאשר דנתי את צניך בגלות וענוי על אשר חטא גם את הגוי אשר
 יעבדו אדון על החמם אשר עשו להם. והנכון צעניו צמעם גם אע"פ
 שגורתי על זרעך להיות גרים בארץ לא להם אעפ"כ אשפוט את הגוי
 אשר יעבדו על אשר יעשו להם ולא יפטרו צעבור שיעשו גורתי והטעם
 כמו שאמר הכתוב קנאתי לירושלים ולציון קנאה גדולה וקפץ גדול אני
 קופץ על הגוים אשר קפאתי מעט והמה עזרו לרעה וכן עשה למרים
 שהצ"ה לא גזר אלא שעבדו והם דימו לאבדם והשליכו ציאור צניהם ומררו
 את חייהם צעבדות קשות ע"כ אמר דן אנכי שאצית אותם צמשפט אם
 עשו כאשר עליהם נגזר או הוסיפו להרע להם וזהו שאמר יתרו כי צדצר
 אשר זדו עליהם כי הזדון הוא שהציא עליהם העונש הגדול שאבדם מן
 העולם. והרמ"צם כתב טעם לדצר כי הצ"ה לא גזר על אים ידוע וכל
 המריעים לישראל אלו לא רצה כל אחד מהם הרשות צידו לפי שלא נגזר
 עלי' צידוע. והקשה עליו הרמ"צן שאפי' אם גזר שאחד מכל האומות
 יריע להם צכך וכך וקדם אחד מהם ועשה גזירתו של הצ"ה וזה צדצר
 טוהה כמו המלך שגזר על מדינתו שיעשו דצר פלוני הממחר לעשותו הוא
 זריו ונשכר אלא הטעם כמו שפירשתי מפני שהוסיפו להרע וזה היה
 עונשו של צבוכדנאצר אע"פ שהלך צשליחותו של הצ"ה על ירושלים אעפ"כ
 נענש על שהוסיף להרע לישראל ועוד מפני שלא עשה הדצר כמקיים מצות
 הצורא אלא נתכוון להשמיד כל הארץ ולהגדיל ממסלתו וכן זה היה עונשו
 של סנחריב אע"פ שהלך צמאות המקום דכתיב הוי אשר שצט אפי וגו'
 צגוי חנף אשלחנו נענש על שהרצה להרע לישראל ולהגדיל ממסלתו. וכן
 האיש הנחתם צראש השנה להריגה לא ינקה הלסטים ההורגו שלא כיון

נג פ"י השור **לך לך** על התורה

להורגו לקיים מצות הצ"ח אלא לשנאה או לשלול שלל הוא לעצירה נתכוין אלא ח"כ הרגו במצות הנציח כאשר עשה יהוא לצית אחאז: (טו) ואתה חבא אל אבותיך בשלום. פירש"י ולא תראה את כל חלה. וכתב הרמ"צן וזה איננו נכון שהרי נאמר כי גר יהיה זרעך משיהיה לו זרע ומשנולד יחק נאמר ויגר אזרחים בארץ פלשתים ח"כ הוא בכלל הגזירה. ופי' הוא ואתה תצוה אל אזרחיך בשלום שלא יגיעך שום עונש מאתי אע"פ שאני גוזר על בניך עונש צעדות וצענוי: (טז) ודור רביעי ישוּבו הגה. פירש"י לאחר שיגלו למצרים יהיה שם ג' דורות וכן היה יעקב גלה לא וחשוב תולדותיו דורותיו יהודה פרץ חזרון וכלב בן חזרון מצאי הארץ היה וקשה שהרי חזרון מיורדי מצרים היה ח"כ לא היה שם כ"ל שתי דורות ואם גרות שאר ארצות קחשיב היו להן ז' דורות ואינו קשה כלל שמתחיל המנין מיעקב אע"פ שגם האחרים גלו לפי שהוא היה ראש הגולים. ויש לפרש דור רביעי מן הגולים שהרי קבת מיורדי מצרים היה לא וחשוב קבת עמרים אהרן ואלעזר בנו מצאי הארץ היה. והרמ"צן אמר דור רביעי לאמורי שאז נתמלא סאתו ישוּבו ישראל הנה ויקחו הארץ מידו כי הצ"ח האריך להם עד דור רביעי שאם ישוּבו לא יחרימם אלא יהיו למם עובד או יפנו להם והזכיר האמורי שהוא התקף שבהם ולא יוכלו לו עד שתמלא סאתו. וי"מ שאז וצנו וצנו צנו נקראים דור אחד כדכתיב ועליה יספרו וצניהם לצניהם לדור אחר אלמלא ג' דורות הם דור אחד והכל אזרחים יחק ויעקב דור אחד יהודה פרץ וחזרון דור שני רם עמינדב נחשון דור שלישי ושלמון צנו מתחלת דור רביעי היה והוא היה מצאי הארץ: (יח) ביום ההוא ברת ה' את אברם ברית לאמר וגו'. כתב הרמ"צן הנה הצע"ח הצ"ח את אזרחים צמתנת הארץ פעמים רבים וכולם לזורך ענין צבואו לארץ מתחלה אמר לו לזרעך אתן את הארץ הזאת ולא ציאר מתנתו כי אין צמשמע אלא צמה שתלך. אותו הפעם צארץ עד מקום שכם עד אלון מורה ואחרי כן כשרצו זכויותיו צארץ הוסיף לו שא עיניך וראה לפונה ונגזה וקדמה וימה שנתן לו כל הארצות בכללו ומה שאמר אשר אתה רואה לא על הראי"י לצד כי אין ראות האדם למרחוק אלא פי' שיתן לו כל מראה עיניו הרחוקות או שהראהו כל ארץ ישראל כאשר עשה למשה והוסיף לו צרכה גם כן ולזרעך עד עולם ושירצה זרעו כעפר הארץ וצפעם שלישית ציאר לו תחומי הארץ והזכיר לו צסם כל עשר האומות וכת עמו הצרית לאמר שלא יגרום החטא וכאשר צוהו על המילה אמר לו לאחוז' עולם לאמר שאם יגלו ממנה עוד ישוּבו וינתלזה ועוד הוסיף והייתי להם לאלהים שהוא בכבודו ינהיגם ולא יהיו צממשלת ככז או מזל משרי מעלה ואמר הכתוב צפעם ראשונה לזרעך אתן צלשון עתיד וכן צשניה כי לא נתנה לו כולה ולפיכך אמר אתנה וצשלישית צשעת הצרית אמר לזרעך נתתי לומר שכזר נתנה וכת לו צרית עליה וכן צשעת המילה

אמר ונתתי לך בלשון עתיד לפי שהוא רמז שיחזרו ויתגנה להם אף אם יגלו ממנה :

טז (ב) וישמע אברם לקול שרי. לא אמר ויעש כן אלא

אמר ששמע לקול שרי

לומר אע"פ שאצרהם נתאזה לבנים מאד לא עשה בלא רשות שרי וגם עתה לא נתכוון שיצנה הוא מהגר ויהיה זרעו ממנה אלא שיהיה לשרי נחת רוח צבני שפחתה או כמו שאמרו רבותינו שצוכות זה תזכה לבנים ואמר עוד ותקח שרי להודיע שלא מיטר אצרהם לדבר עד שלקחה שרי ונתנה אותה בחיקו ואמר הכתוב שרי אשת אברם. אברם אישה. לרמז כי שרה לא נתייאשה מאצרהם ולא הרחיקה עצמה ממנו אלא היא אשתו והוא אישה אלא שרצתה להיות גם הגר אשתו ועל כן אמר לאצרהם אישה לו לאשה שלא תהיה כפילגש אלא כאשה נשואה לו וכל זה מוסר שזה וכבוד שנוהגת בצעלה. (ג) מקץ עשר שנים לשבת אברם בארץ כנען. פירש"י ללמדך שאין ישיבת חוזה לארץ עולה לו מן המנין לפי שלא נאמר ואעשך לגוי גדול עד שצא לארץ ישראל. וכתב הרמ"ן משמע דוקא לאצרהם אין ישיבת חוזה לארץ עולה לו שלא הוציאה תחלה אצל לשאר כל אדם עולה זה אינו שהלכה פסוקה שנינו בכל אדם שאין ישיבת חוזה לארץ עולה לו מן המנין וכן טעו זה המפרשים טעות אחרת שאין דין היושב בחוזה לארץ להוציא אחר ששהתה עם צעלה ולא ילדה אלא ודאי דין זה נובע בכל מקום ואין אנו למדין מאצרהם אלא שאם שהה אדם ה' שנים או עשר בחוזה לארץ אין ישיבת חוזה לארץ עולה מן המנין ונותנין לו עוד עשר שנים מעת ציאתו לארץ אולי צוכות הארץ יצנה. (ו) ותענה שרה. חטאה אומנו צוה הענוי וגם אצרהם שהניחה לענותה לכן שמע ה' אל ענייה ונתן לה בן שיענה זרע אצרהם בכל מיני ענוי: (ט) שובי אל גברתך והתעני תחת ידיה. רמז כי לא תלא להפשי כי צני שרה ימשלו זה וזרעה עד עולם: (יא) וקראת שמו ישמעאל. ואצרהם לא שמע ושרתה עליו רוח הקדש וקראו בן. והרמ"ן פי' המלאך צוה אותה לקוראו בן והיא יראה לקרות שם לבן אדוניה ונתתה הדבר לאצרהם וקראו בן ולא הולך הכתוב להאריך בזה: (יב) פרא אדם. פירש"י אובד מדצרות ללוד חיות. ידו בכל. לפטים. ויד כל בו. הכל שונאים אותו ומתגרים בו. והרמ"ן כתב כי פרא אדם סמוך שיהיה פרא למוד מדבר ילא צפועלו לערוף ויערוף הכל והכל יטרפוהו והענין על זרעו שיגדל ויהיו כפראים צמדצר ויהא להם מלחמות עם כל אדם. ור' אצרהם פי' לשון חפשי פי' שיהיה חפשי כמו מי שלה פרא חפשי אמר שיהיה פרא בין כל האדם שינלח הכל והו ידו בכל ויד כל בו פי' שינלחוהו צוה. ועל פני כל אחיו שהם צני קטורה ישכון שיגדל זרעו מהם. וי"מ פרא אדם סומך הולך למרחוק. ידו בכל שישא ויתן עם הכל צמורתו.

גה פ"י הטור **לך לך** על התורה

ויד כל זו שיצאו לקנות ממנו סחורתו וכן מלינו בישמעאלים שרובן סוחרים כדכתיב ארחת ישמעאלים וגמליהם נושאים וגו' : (יג) הגם הלום ראיתי . פי' ר' יוסף קמחי הרואה אותי הוא הנראה אלי כי לא היתה יודעת שהוא מלאך וכאשר נפרד ממנה ולא ראתה אחוריו כדרך אדם שרואה אחוריו האדם הנפרד ממנו עד שיתעלם מעיניו על כן קראה שמו אל ראי שיוכל אדם ראותו ולא הכירה כי היה אל כי אמרה הגם הלום ראיתי אחרי רואי לא ראיתי כי כאשר דבר אליה הלך מעיניה :

יז (א) אל שדי . פי' אל תקיף . פירש"י שדי צאלקותו לכל צרי' . ור' אברהם פי' צמס הנגיד מגזירת שודד כלומר

מנאח ומשודד מערכות השמים : התהלך לפני והיה תמים . פי' רש"י והיה תמים בכל נסיונות . ור' אברהם פי' שלא ישאל למה המילה . והרמ"ן פי' כמו אחרי ה' אלהיכם תלכו פי' התהלך לפני בדרך אשר אורה אותך והמטוה לאחוז את דרכו קודם שיוורנו אומר התהלך לפני והכי אחרי הלוואה אומר אחרי ה' אלהיכם תלכו : והיה תמים . מזה אחרת צענין הזה כמו תמים תהיה עם ה' אלהיך האומר אחרי אזהרת לא ימצא בך קוסם קסמים ומעונן ומנחש . והענין צמסי הלוואות שיאמין שהצ"ה יש לו היכולת תחלה וסוף ולא ישמע אל מעוננים ואל קוסמים ולא יאמין שדצריהם יצואו על כל פנים אלא יחשוב צלצו שהכל ציד הצ"ה ועושה טובה אע"פ שלא היה צמול שתצא ומציא רעה אף צהיות המול טוב וזהו שאמרו לא מאנטונינות שלך : (ג) ויפול אברם על פניו . לכוון לנבואה וכאשר השלים לו נבואות המילה קם וצא אליו הדבור שנית מן השמים שרי אשתך וחור ונפל על פניו לכוין דעתו להתפלל על ישמעאל כדרך ויפלו על פניהם ויאמרו אל אלקי הרוחות לכל צער : (ד) אני הגה בריתי אהך . על צרית המילה קאמר ונראה לצא בצריתו להמול קודם שתהר שרה לילד זרע הקודש : (ו) ונחתיד לגויים . פירש"י ירחל ואדום שהרי ישמעאל כבר נולד . וכתב הרמ"ן זה אינו נכון שיצטרו צשעת המילה על עשו ואינו מקיים אותה ולא נצטוה עליה . ופי' כי ישמעאל ועשו נקראים גוים וישראל נקראו עמים שנאמר אף חוצב עמים . עמים הר יקראו : (יד) וערל זכר . פירש"י למדך שהמילה היא צלותו מקום . ור' אברהם כתב ערלתו ידועה שהיה צערוה ואין כן ערלת לצ וספה ואוזן כי כלם סמוכים . והרמ"ן כתב לפי דעתי הדבר מפורש בצפוסק כי לא אמר ונמלתם את ערלתכם שיהיה הדבר בצפוסק וכן לא אמר וערלת צערכם כמו ערלת לצבכם וערלת שפתיכם אלא אמר צער ערלתכם שתכרתו הצער שהוא ערלה צכס כלומר הצער האוטם צכס ואין צנוף צער אוטם וכוסה צצר שיתכסה הצער ההוא וישאר צלי ערלה זולת צצר החופה את העטרה : (יז) ויצחק . תרגם אונקלוס ומדי כאדם הרואה דבר נפלא לטוב לו ישמח עד ימלא שחוק פיו ויאמר בלצבו שראוי לשמוח עליו כי הוא דבר

פ"י השור

לך לך

על התורה

נפלא מאוד: הלבן מאה שנה יולד. צתימה זה לא היה פלא להוליד
 בן מאה שנה שאף בדורות האלה אינו פלא כל כך וגם אחרי כן הוליד
 צנים רצים מקטורה אלא אמר הלבן מאה שנה שלט הוליד בצחרותו מן
 האשה הולדת יולד ממנה עתה אחד מאה שנה ואחרי ל' שנה שפסק ממנה
 אורח כנשים: (יח) לו ישמעאל. פי' הרמ"בן כמו אם ישמעאל ימי'
 לפניך ארנה בצרכה שצרכתני צורע כי הצטחתי מתחלה אשר ילך ממעיק
 הוא יירשך הנה אמר לו כי היורש אותו ימיד וחשב כי הוא ישמעאל
 ועכשיו שאמר לו כי משה יוליד והבין כי הוא היורש פחד פן ימות
 ישמעאל ועל כן אמר לו יחיה לפניך. פירש"י יחיה ציראתך ואינו נכון
 לפי התשובה שהשיב ולישמעאל שמעתיך אלא פי' יתקיים לפניך כל ימי
 עולם: (יט) אבל שרה אשתך. פי' רק כמו אצל בן און לה. אמר
 לו רק הבן אשר אני מצרך עליו שרה אשתך תוליד אותו וצו אני מקיים
 צריתי לעולם וצורעו אחריו וישמעאל אצרך להרצות ורעו אצל לא מצריתי:
 (כו) בעצם היום הזה. פירש"י בעצם היום שמתלו לאצרהס ל"ט נמול.
 והקשה הרמ"בן דקיימ' לן כר' אליעזר דצתשרי נולדו האצו' זה היה צפסח
 שבו צפעס נתצטר על לידת יצחק וצפסח נולד ונאמר בצשורה למועד הזה
 בשנה האחרת אם כן היה מילת אצרהס צפסח. ופי' הוא צפעס היום
 הזה שנצטוה נימול הוא וישמעאל ויליד ציתו וכל מקנת כספו וסיפר הכתוב
 מעלתו כמה היה זריו צמות השם ולא חיתר הדבר לעשותו ומה שאמר
 נימול אצרהס וגו' ויליד צית וגו' לא שנימול הוא תחלה אלא ישמעאל והם
 נימולו תחלה כדכתיב ויקח אצרהס את ישמעאל בנו ואת ילדי ציתו אחר
 כך ואצרהס בן תשעים שנה צהמולו והטעם שאלו מל הוא תחלה לא היה
 יכול להשתדל צמילתם וכדורו צמילה שלהם תחלה ומל אותם או שזימן להם
 מוהל' הרצה והוא עומד עליהם ואחר כך מל עצמו. אצ"ג דאצרהס
 קיים כל התורה כולה ולמה לא מל יש אומרים שלא קיימה עד אחר שנימול
 אצל קודם לכן לא היה צו דעת לקיים המצות כדאמרינן צנדדים ה' דברים
 היה חסר ראיית עיניים צ' שמיעת אזכים ד' הצנת הלב הרי ה' ולא נהירא
 שהרי בן ג' שנים הכיר צוראיו אלא היינו טעמא שידע צרות הקודש שהיה
 עתיד להצטוות עליה ולא רצה לעשותה עד שיצטוו להיות מצווה ועושה
 אצל על שאר התורה לא היה עתיד להצטוות ואחרי הציווי יעשנה צציווי
 אצל המילה אלו עשאה צלא ציווי שוב לא היה יכול לעשותה צציווי:

פרשת וירא

יח (א) וירא אליו ה'. פירש"י לבקר את החולה לפי שלא
 נאמר לא מאמר ולא דבור אנו מפרשים
 שלא צת אלא לכבודו ולבקר. וכתב הרמ"בן שלא נראה לו אלא להודיע
 כי רצה אלהים מעשיו והוא תשלום גמול למצוה כענין שנאמר אני צדק

פ"י הטור וירא על התורה

אחזה פניך וכן ציעקב ויפגעו צו מלאכי אלהים ואין שם דבור ולא חדשו
 לו דבר רק שזכה לראיית מלאכי עליון וידע כי מעשיו רעיים וכן היה
 לאברהם. וי"מ שעיקר זה שנראה לו בשציל נעשה סדום אלף שהפסיק
 צביאת המלאכים וצשליחותם: באלוני ממרא. פ' בזכות שנטל ממנו
 ענה על המילה נגלה לו בחלקו. ומקשים וכי ענה היה לרק לקיום מצות
 השם ומתראים שנתן לו ענה בצורה אבר ימול ולא נהירא לי וכי לא ידע
 אברהם לדרוש וערל זכר שדרשו רבותינו שהמילה צלותו מקום. וי"מ
 בשציל שרצים מעמי הארץ מלו עמו ראה שיהיה בעצת השמים שלא יהיה
 פתחון פה עליו. כתב הרמ"צ שזו הפרשה כלל ופרט אמר הכתוב תחלה
 כי נראה לו השם צמרמה הנצואה ואיך היתה המראה הזאת כי נשא
 עיניו צמרמה והנה ג' אנשים זה ספור מה שאמר צמרמה הנצואה וכן
 פירש ויאצק איש עמו האמור ציעקב שהיה צמרמה הנצואה. והרמ"צ
 סתר דבריו בכמה קושיות וכתב הוא שכל מקום שמוזכר ראיית מלאך
 או דבור מלאך הוא צמרמה או בחלוס אצל אינו מראה הנצוא' כי המשיג
 לראו' מלאך או דבורו אינו נצי' אצל היא מרא' תקרא גילוי עינים כמו
 ויגל ה' את עיניו בלעם וירא את המלאך וכן ויתפלל אלישע ויאמר פקח
 נא את עיניו ויראה אצל במקום שמוזכר את המלאכים צס אנשים בעין
 הפרשה הזאת ופרשת לוט וכן ויאצק איש עמו על דעת רבותינו הוא
 כבוד נראה במלאכים יקרא אצל היודעים המלבוש יושג אצל היודעים כזי
 הנפשות בחפידים וצני הנציאים: (ג) אל נא תעבור. למאן דמפרש
 שהוא קודש ולשכינה אמר שתמתין לו קשה והלא כבר נאמר וירץ לקראתם
 ונריך לומר כשרץ לקראתם נסתלקה שכינה ובשחזר חזרה ואמר לה שתמתין
 עד שיכניס את האורחים: אל נא תעבור מעל עברך. לגדול שבהם
 אמר אל נא תעבור אתה וריעך. אי נמי אמר לכל אחד ואחד. וי"מ
 שלא הורך לבקש אלא לאחד כי השנים יתעכבו שמה אחד לבשרו ואחד
 לרפאותו ולא הורך לבקש אלא השלישי השלוח להפוך את סדום: (ד) יוקח
 נא מעט מים ורחצו רגליכם. הכיר צהם שהם עונרי דרך ואין
 חפסם ללון ולכך לא ציקש מהם אלא שיאכלו מעט וינוחו צאויר תחת
 העץ ויעצרו לדרכם: (ה) כן תעשה כאשר דברת. פ' פת לחם לצד
 ולהשען תחת העץ ואל תאספנו הציתה. וי"מ כן תעשה כאשר דברת
 שתהיה זהיר בכל עת בהכנסת אורחים. וי"מ שכלן רמוז לו שהם מלאכים
 פ' כן תעשה אתה אצל לפניו אין אכילה ושתייה: (ו) קמח בולת.
 פירש קמח לעמלן של נצחים אע"פ שפסח היה לא היה צהם משום חמץ
 דהצל אינו מחמץ. וצ"ר איתא שהיה שלש סאין לכל אחד. וכתב הרמ"צ
 למה הרצה בלחם לג' אנשים ואפשר שסעדו עמהם גדולי ציתו כדי
 לבדסם אצל על דרך הפשט מהרי שלש סאים קמח לעשות מהם עוגות
 שהולאה מכל ג' הסאין סולת נקי' מעט: (ז) ואל הבקר רץ אברהם.

נח

וירא

על התורה

פי' הטור

צקר חד רך שנים ועוז ג' מלמד שהכילים ג' לשונות צמרלל ולמה לשונות שהיה ממחר לשולחם ולשון יכול למחר מכל שאר צמר שחותכו מיד אחר הצדיקה בלא הפשט: (ח) ויקח חמאה והלב ובן הבקר. והלחם דרשו רבותינו שפירסה נדה ונטמאה. ולפי הפשט הלחם אין לריך להזכירו כי הוא עיקר הסעודה. אי נמי הזכיר אלו בצציל הסדר לומר שצוה הסדר הציאם לפניהם: (ט) ויאמרו אליו איה שרה אשחך. אע"פ שאין שואלין בשלום אשה לפי ע"י צעלה שאני הכא שלא שאלו בשלומה אלא שאלו היכן היא. נקוד על א"י שצאלו ששאלו לה איו שדי למד שצאלו אליה וקרי צי' ויאמרו אליה איו דכל מקום שהנקודה רצה על הכתב אתה דורש הנקודה וכל מקום שהכתב רצה אתה דורש הכתב. ומקשים א"כ לא ינקד אלא הלמד ויהיה הכתב רצה וגדרש הכתב ומתרלינן כיון שהלמד יש עליה נקודה בצציל הטעם לא היה ניכר: (י) שוב אשוב אליך בעת חיה. לפי שהיה מלאך ויודע שיחיה לשנה הצאה אמר שוב אשוב אליך אבל אלישע אמר בצציל שהיה צמר ודס ולא היה יודע אם יחיה לשנה הצאה אמר כעת חיה את חוצקת צן ומ"מ לא מלינו שחור אליה המלאך וכתב הרמ"זן אולי היה נכלל בכלל זה' פקד את שרה ויעש ה' לשרה כאשר דבר. וכיון צעיני שהוא מן לתשובת השנה פי' כי שוב אשוב אליך כעת שהיו צו חיים ויהיה צן לשרה אשתך זה כמה שנאמר לאצרהם למועד הזה בשנה האחרת שוב אשוב אליך: (יא) חדל להיות לשרה אורה כנשים. וצרחל כתיב דרך נשים לי לפי שרחל היתה צחורה וצא לה כדרכה מן המקור והכא שהיתה זקנה ונסתלקו דמיה צא לה אורות עקלקלות: (יב) ותצחק שרה. אין זה כשחוק של אצרהם שהיה מחמת שמחה שהאמין אבל שרה לא האמינה ומה שלא האמינה כאצרהם לפי שהוא שמע מהקצ"ה אבל היא לא שמעה אלא מהמלאכים שגראו לה כאנשים: (יג) ואני זקנתי. מכאן שמופתר לשנות מפני השלום שהיא אמרה ואדוני זקן. ופי' הרמ"זן דאין כאן שנוי שאמת הוא שתלתה הדבר צוקנותה שהרי אמרה אחר צלותי היתה לי עדנה אלא זה השנוי שלא רצה לגלות ואדוני זקן שהיה ראוי לו לומר ואני ואדוני זקנים שהרי שרה צעניהם נחקה. וי"מ שלא היה השחוק אלא עליו שלא אמרה צתמי' אלא צניחותא והכי פירושה אחר צלותי היתה לי עדנה ואז ראיתי כי אפשר הוא אבל אדוני זקן ואיך אלה עוד ממנו: (יד) בעת חיה. פירש"י כעת הזאת לשנה האחרת ופסח היה ולשנה האחרת נולד יצחק וקשה לפירושו דאמרינן צפ"ק. דר"ה דקאי צסוכות ואומר למועד ראשון שיצא אחריו יהא נולד. ועוד קשה לר' אליעזר דאמר צתשרי נולד אצרהם ויעקב ופרשת מילה נאמרה לו צשנת ל"ט א"כ ע"כ צתשרי שמל צן ל"ט היה. ועוד קשה על ההוא דר"ה ממאי דכתיב צפ' מילה ואת צריתי אקים את יצחק אשר תלד לך שרה בשנה האחרת למועד הזה אלמא צתשרי נולד. ואין לומר שנאמר לו צפסח צשנת ל"ט פרשת מילה

וִירָא

על התורה נס פי' הטור

ולא מל עד תשרי שאלחיו ואז נאמר לו למועד הראשון דהיינו פסח שגולד יחזק דמסתמא דמיד כשנלטה נימול דזרזין מקדימין ועוד קרא קאמר צעלס היום הזה נמול שזו ציוס שנלטה נמול. ותירץ הר' שמעון זר' אצרהס דז' פעמים צלו המלאכים פעם ראשונה צלו צניסן ואמרו כעת חיה ושוב צלו בתשרי ואמרו למועד הזה ואז שחקה שרה לפי שראתה שעצרו כזר ו' חדשים מהזמן ועדיין לא תירץ הרב קרא דאשר תלך לך שרה לשנה האחרת דע"כ בתשרי היה ולשנה הצאה נולד יחזק : (טו) והכחש שרה. כתב הרמ"צן אני תמיה צנצוה הצדקת איך תכחש בצלל אמר ה' לנציל וגם לא האמינה לדברי מלאכי אלהים ונראה צעיני כי המלאכים האלה נראו כאנשים וצלו אל אצרהס והוא צחכמתו הכיר צהס וצטר אותו שזו אשוב אליך ולשרה צן ושרה שומעת ולא ידעה כי מלאכי אלהים הם כענין אשת מנוח או שמא לא ראתה אותם ותשחק ללעג כמו יושב צשמים יחזק ה' ילעג למו והקצ"ה האשים אותה לאצרהס למה היה הדבר נמנע צעיניה היה לה להאמין או שתאמר אמן כן יעשה השם ולאצרהס אמר לה שחקת היפלא מה' דבר ולא גילה לה כי הצ"ה גילה אליו סודו והיא מפני יראתו של אצרהס תכחש כי תשצה כי אצרהס צהכרת פניה יאמר כן או מפני ששתקה ולא נתנה שצח והודאה דדבר והוא אמר לה לא כי שחקת או הצניה כי צנצוה נאמר לו ושתקה ולא ענתה אותו דבר. וראוי שנאמר עוד כי אצרה' לא גילה לה מה שנאמר תחלה אצל שרה אשתך יולדת לך צן שהמתין עד ששלח לה הצ"ה לאמר לה לצברה או מפני זריזותו שהיה טרוד למול אותו ואת כל צני ציתו ואח"כ צחולשתו יש צפתח האהל והמלאכים צלו ערס שהגיד לה דבר : (יז) וה' אומר. כתב הרמ"צן אל נצל השמים העומדים ממעל לו או אל המלאכים השלוחים. ויתכן שהוא מהמחשצה פי' חשצ שלא יכסה ממנו וכל אמירה עם הלצ היא מחשצה : (יח) ואברדהם היו ידוה. פירש"י כיון שהזכירו צרכו. והרמ"צן כתב הנכון כי השם ית' דבר צכצוד אצרהס אמר הנה הוא עתיד להיות לגוי גדול ויהיה זכרו וזרעו צכל גויי הארץ לצרכה לכן לא אכסה ממנו כי יאמרו הדורות הצאים איך כסה ממנו או איך נתאכזר הדיק על שכניו ולא ריחס עליהם להתפלל עליהם כי אני ידעתי כי הוא מכיר ויודע כי אני ה' אוהב דדקה ומשפט כלומר שאני עושה משפט צדדקה ולכן יוה את צניו ואת ציתו לאמות דרכי והנה אם צדרך דדקה ומשפט יפטרד ויתפלל לפני להניחם שזו הדבר ואם חייצים הם לגמרי גם הוא יחפון צמשפטם לכן ראוי שיצא צסוד ה' : (יט) כי ידעתיו. פירש"י כתרגומו ארי ידעתיניה לשון חיצה פי' אהצתיו צשציל שיזוה. והרמ"צן פי' שהוא לשון גדולה פי' גדלתיו צעצוד שיזוה את צניו ואת ציתו אחריו לעשות הישר צעיני ולכן אשימנו לגוי גדול ועלום שיעצדוני כמו ידעתיך צסס. אי נמי ידעתיני שיזוה וכן למען יזוה

ס

על התורה

וירא

פי' הטור

עבדך ולמתן שפירושו שינוח. והנכון צעיני שהיא ידיעה ממש ירמוז כי ידיעת השם שהוא הגאון בעולם השפל הוא לשמור הכללים גם בני אדם מונחים זו למקרים עד עת צל פקודתם אבל צמחדין ישים אל לבו לדעת אותו צפרט להיות שמירתו דבוקה זו תמיד לא תפרד ממנו הידיעה והזכירה כלל כענין לא יגרע מזדיק עינו: (כ) ויאמר ה' זעקת סדום. פי' ר' אברהם ויפנו דכתיב צתר הכי קודם היה כי אחד שהלכו המלאכים אמר ה' אל אברהם זעקת סדום ועמורה כי רבה. ופי' הפסוק ויאמר ה' אל אברהם לאחר שנפנו משם האנשים שאז אמר לו זעקת סדום ועמורה וגו' אז עמד בתפלה והלריך בתפלתו עד שצלו האנשים פדויה: זעקת סדום ועמורה כי רבה. פי' ר' אברהם שספרו דברים כנגד השם. והרמ"צן אומר זעקת העשוקי' מסדום ועמורה שיזעקו וישעבו מרוע רשעם. (כא) ארדה נא ואראה הכצעקתה הבאה אלי עשו כלרה. פי' שכולם חטאו בהם לכלה אותם ואם לאו אלל שחטאו מקנתם אדעה מי הם החוטאים ולדון אותם וכן יראה מהפלת אברהם שאמר האף חספה לדיק עם רשע. ופי' עוד ארדה נא ממדת רחמים למדת הדין ולארחה הכצעקת' הבאה אלי עשו צמדת הדין לעשה כלה בהם ואם לא אדעה וארחם כמו ידע חלקים ואחר שסיפר הכתוב דעת עליון חזר לענין הראשון וסיפר צמעה כי האנשים אשר האקיפו על פני סדום ללכת שמה ושלחם אברהם הגיעו שמה ואברהם מעת הפרדס ממנו עד הגיעם שם עתנו עומד לפניו כי קראו והגיד לו כי מלאכיו הם השלוחים האלה להשחית המקום כאשר אמר ולא הוצרך לפרש מתי עמד לפניו כי מעת שאמר המכסה אני מאברהם נודע שהגיד לו: (כג) האף חספה צדיק עם רשע. פי' וכי צמדת הדין אותם להמית לדיק עם רשע חלילה לך מעשות כדבר הזה שיאמרו לשוא עבד הדיק את האלקים וכ"ש צמדת הרחמים שהוא שוכח כל הארץ שעושה משפט צדק לא יעשה עמהם צדקה צדק שינילו לדיקים את הרשעים וזה שאמר חלילה צ' פעמים: (כד) חמשים צדיקים. פירש"י עשרה לכל כרך וכרך ואחר כן צדק מ' לר' כרכים ול' לנ' ועשרים לנ' ועשרה לדרך אחד. וכ' הרמ"צן אני תמיה למה כל התפלה והתחנה הזאת אם ינילו נ' ה' למה לא ינילו מ' ד' וכן ינילו ל' ג' וכ' ינילו צ' ועשרה א' וכן מה שכתב רש"י ועל ידי צירוף צדק ולא מלא והלא למ"ה היה מצדק הצירוף ולא היה שם מ"ה אבל ע' אולי ימצאון והיה לו לצדק על ע' להצטרף עמהם להניל אחד ואולי רונה לומר שרצים ראויים להנלה גדולה יותר מאשר ינילו מעטים אפילו הנלה מועטת ועל כן היה צריך להתחנן בכל פעם וכן מה שלא צדק ע"י צירוף עם ע' מפני שהנ"ה הודה לו שינילו מ"ה בצירוף לדיקו של עולם על כל הכרתי ומעתה ד' כרכי ינילו צ"ו על ידי צירוף וכן כל' ועשרה כיון שהודה בצירוף הזה ואין לומר נהי שהודה לו שיצטרף עם מ"ה שהם רבים שחל לא יודה לו

צירוף עם מעטים כמו שאמרנו דודאי בלא צירוף שיך לחלק בין מועטים למרובים אבל כאן שההגלה ע"י צירוף חין לחלק שלדקת ה' ראוי להנטרף ולהגיל ביון שהזהר ולא ידליל בין רב למעט. ומיכה כתב הוא שלפי הפשט תחלה אמר ה' לתת חשבון של עשרה לכל אחד ואחד ומעט מעט פיתה ולעולם על הכל נקט. ור' אברהם כתב שלא נגש אברהם להתפלל על סדום אלא על שהיה זה לוט: ז"ע למה אמר צפעס ראשונה ודביעית וחמישית לא אשחית וצנטייה וצלשית אמר לא אעשה. (לב) לא אשהית כעבור העשרה. הצניחו שלא ישחית אם ימלא שם אבל לא אמר דע לך כי חין שם כי עדיין לא נגמר דינם כמו שאמר ארדה נא ואראה ואצרהם לא ידע מה יעשה זהם והשכים צנקר והשקיף על פני סדים וכבראש ידע שלא נמלאו שם עשרה: בחוך העיר. פי' ר' אברהם שיהיו יראים אה. השם צפרהסיא בענין שוטטו צחולות ירושלה. והרמב"ן פי' כי אמר צתוך לומר אפי' היו הנזכרים יושנים צתובה ולא מתושב העיר ראוי שילווה והיתה הכוונה על לוט:

יט (א) ולוט יושב בשער סדום. להתרחק מסכונתם. א"נ שלא תיקשי לך

היאך הכניסם לציתו ולא ירא מהם ולכך אמר שהיה יושב בשער סדום רחוק מהם והיה סבור שלא ירגישו זהם: (ב) הגה נא אדוני. לשון צקשה ופיוס פי' הגה צית עבדכם סורי אלי: והשכמתם והלכתם לדרככם. שלא יתעבבו עד אור הצוקר פן ידעו זהם בני העיר כי גלילה היה חושב שלא ידעו זהם או מפני שראה זהם הולכי ארחות ולא יתעבבו צעיר: (ג) ויפצר בהם מאד. והם מיאנו תחלה כדי להרבות שכרו כי תלוותו להכניס אורתי: (ה) וגדעה אותם. צמשכז זכור. ולפי הפשט וגדעה מי הם אולי מרגלים הם והוא השתם: (ח) הגה נא לי שתי בנות. ולתנ' לכס לערבון כי כניס הם: אשר לא ידעו איש. היה לו לומר אשר לא ידען איש כדכתיב ואיש לא ידעה אלא רמז שסופן לידע איש שהם ידעו לחביהם והוא לא ידען כדכתיב ולא ידע צשכזה וצקומה: אוציאה נא אההן. מתוך שזמו שה' עורר להגיל אורתי' אתה למד גנותו שהפקיר צנותיו להגלים מלמד שהיה הניאוף קל צעיניו ועל כן נענש ונכשל זהם ולוט היה סבור שהיו אנשים ועל כן היה מפחד עליהם אבל כאשר הגדו לו שהם מלאכים ומשחיתים את העיר וצחין להגילו האמין להם ועשה ככל אשר נזוהו: (ט) ויפצרו באיש בלוט מאד. פי' הרמ"ן לא מנאתי מלה זו אלא צדצרי פיוס שפייסוהו הרצה שיפתח להם וכאשר לא רצה נגשו לצבור הדלת או שהיה עומד צפני הדלת וכאשר לא רצה להניח לקרצם אליו והם פייסו ממנו לסור מפניהם כי לא רצו לפגוע צו וזהו טעם גש הלחה שיגש למקום אחר: (יב) עוד מי לך פה החן ובניך ובנותיך. פירש"י מי שיש לך צעיר חן מאשתך

וזנותיך שבצית אם יש לך חתן או צנים או צנות שדברו עמו כדרך צני
 אדם שהוא לא היה לו צנים כי אם צנות. ור' אברהם פי' מי לך פה חתן
 וצניק שהם כצנים. והרמב"ן כ' ויתכן שהיו לו צנים גדולים נשואים ודבר
 עם חתניו תחלה כי היה סבור שצניו ישמעו לו וכאשר נחקו עליו חתניו
 ואלרכו הדברים צנייהם עלה השחר והמלאכה' לא בנימוחו לקחת רק
 הנמלאים צנית: (יג) כי משרדתיים אנהנו את הבקום הזה כתב
 הרמב"ן ודאי יש צלומות רעים וחטאים מאד ולא נעשה להם כמו לשדוכ
 אלא מפני מעלת ארץ ישראל שאינה כוצלת אנשי תועבות וכאשר הקיאה
 כל הגוים מפני תועבותיהם כך הקיאה לאלה חלא שהקדימו אלו שהיו
 רעים וחטאי' מאד ורזה הצ"ח שיהיו לאות לצני ישראל העתיד' לירשה
 כדכתיב כמהפכת סדום ועמורה: (כו) ויחזיקו האנשים. תימה לי
 והלא לא היה מניל אלא אחד ואפשר לימר כיון שלא היה המשחית יכול
 לעשות דבר עד שיהא לויע ניצול נמצא ההלכה היה צורך ההשחית ולכך
 היה מסייע בהלל' אלא אחר שהויתוהו מן העיר שלא היה המשחית צריך
 לסייע יותר נאמר ויאמר המלט לשון יחיד ומ"מ צביל שנייהם סייעוהו
 להגלל אחר לשניהם אל נא אדני כדכתיב ויאמר לויע אליהם ומיבו עיקר
 הדבור לא היה אלא למניל לכך אמר צלשון ימיד ותגדל חסדך אשר עשית
 עמדי להחיות את נפשי וכיון שהתחיל הדבור לשניהם השיבו המשחית
 לצלתי הפני את העיר כך נראה ליישב סדר הפסוקי': ויחזיקו האנשים.
 פי' ר' אברהם מכאן שפחד ולא היה לו כח לצרות. והרמב"ן פי' כמו
 ותחזק מצרים על העם למחר לשלחם בן החזיקו צו למחר לשלחו: בהחלטה
 ה' עליו. ולא בזכותו רק בחמלת ה' עליו. אי נמי שהחזיקו צו לשלחו
 בעוד החמלה עליו פן ילא הקלף ויספה עמהם: (וו) אל חבט אחרך.
 כדי שלא תתאחר וגם לא תסתכל צמלאך המשחית שלא לצורך: (כז)
 וחבט אשתו מאחריו. פי' ר' אברהם מאחריו של לויע. פירש"י מאחרי
 ציוויו של מלאך. וזפרקי ר"ל אמרו להם אל תציעו אמריכם כי ירדה
 שכינה להפיל על סדום ועמורה גפרית ואש עיסית (עזית) אשתו של לויע
 נכמרו רחמיה על צנותיה הנשואות צמדם והציטה אחריה וראתה אחרי'
 השכינה ונעשית נניב מלח. ונוכל לפרש מאחריו של שכינה: וההרי
 נציב מלח. שנתאחרה והדציקה הענן שהוא גפרית ומלח. והרמב"ן
 כתב כי הראות צלויר בכל החליי' הנדצקים מויק מאד ומדציקם וכן
 המתשנה צהם ולכן יסגר המנורע וישב צדד וכן נשוכי החיות השונות כמו
 כלב שועה וזולתם כאשר יראו המים וכל מראה יראו צהם דמות המזיק
 וימותו ולכן היתה אשתו של לויע נניב מלח כי צאתה המכה צמתשנה
 כאשר ראתה גפרית ומלח היורד מן השמים ודצקה צה המכה: הוקשה
 לא"א הרא"ש ז"ל צענין אשת לויע מתי היה דמפשט הפסוק נראה
 שלא התחילה המכ' עד שצא לויע לזוער כדכתיב כי לא אוכל לעשות דבר

סג פ"י הטור וירא על התורה

עד צואך שמה וע"כ לא היה עוד לאחר שהתחילה המכה כדאיתא צפרקי ר"ל ואם היה אחר שצא לווער למה לקתה יותר מכל בני העיר. וכתב לו ר' ישראל כי ודאי אחר שצא לווער התחילה המכה ועדיין לא הגיעה אשתו והדביקה אותה המכה וספר הכתוב סבת עכוזה כי היא היתה צאה אחרי לווער והיו מאחריו שכינוי מאחריו חוזר ללווער וכך הוא הלכת הפסוק ותצט אשתו והיא מאחריו ומפני כך נתעכבה צדך כי ההצט גרמה לה העכוז שהיתה מצטת שתצואנה צנותיה אחריה. וכן אני מפרש אל תצט אחרך לא הוהירו אלל על העכוז כי כן דרך ההולך צדך ומצט אחריו שמתעכב וההולך בחפזה וצמרונה מצט לעולם לפניו ואלו היה כפי' הרמז"ן אל תצט אחרך כי הראות צאור הדצר מוזק היה לו לומר אל תצט אחרך פן תמוק או תמות אלל לא צא אלל לורו למחר צהליכ' כמו שמפר' אחרי כן ואל תעמד בכל הככר והוא עשה כמו שנצטוה ולא הצט אחריו והגיע לווער מהר והיא לא שמעה לזיווי והביטה ונתעכבה והדביקתה המכה וצא הכתוב להשמיענו מפני שהמרת' פי המלאך שאמר אל תצט אחרך מתה ושמה סיפר הכתוב זה המאורע שמיתת אשתו של לווער גרם אל צנותיו לשכנ עמו כדי שיתקיים העולם שאלו היה אשתו קיימת לא היו עושות זה: (כט) בהפוך את הערים אשר ישב בהן לווער. פי' אשר ישב צלחת מהן כמו ויקצרו אותו צהרי הגלעד: (ל) כי ירא לשבת בצוער. פיר"שי לפי שהיא קרובה לסדום. והרמז"ן כתב ואינו כן אלל לפי שהיא מהמקומות שנגזר עליהם השחתה אלל שהמלאך הכיחו בצביל תפלתו שלל יוכל להמלט ההרה צו ציוס והיה חושב שלל יאריך לה עוד אחרי שנודמן לו להמלט ההר ועל כן אמרה ואיש אין צארץ לצא עלינו שחשבה שצלחתם משם נשחתה העיר. וי"מ ודאי לא תצטו שחרצ כל העולם אלל אמרו ואיש אין צארץ שירצה לצא עלינו שיחמרו אלו יצאו מתוך ההפכה ויצדלו ממנו ונמצינו מתים צלל זרע: (לב) לכה נשקה את אבינו יין ונשכבה עמו. אע"פ שגוי מות' צצתו ואל"כ למה לא שאלם אפשר שהאומות גדרו גדר צעלמ' אחר המצול ונהגו צו איסור וכן איתא צהוריות לתועבה נתכון. (לו) ותקרא שמו כואב. לשון גנאי כמו מאצ ונענשה על זה שני' אל תצר את מואצ ואל תתגר צו מלחמה ואמרינן אצל אנגרי' עביד צהו ואע"ג דאמרינן צכירה צוכות שקדמה לילה אחת קדמה ד' דורות ציראל מ"מ גנות היה שפרסמה אותו צקריאת השם לדורות:

כ (ב) ויאמר אברהם אל שרה אשתו אחותי היא.
 לא היה זה כמו צמארים כי שם צצואם למארים לאחר שראו אותה הללוה לשרים ולמלך כי יפה היא מאד כי כולם היו אנשי זמה וכאן אצמילך וכל אנשי ציתו היו אנשי אמת וטובים אלל שאצרהם חשד צהם ואמר לכל אחותי היא. (יב) וגם אמנה אחותי בת אבי היא

פי' הטור **וירא** על התורה סד

אך לא בת אמי. כתב הרמב"ן לא ידעתי טעם להתנלות הזה אם אמת היה הדבר שהיתה אחותו ואשתו וכשרנו ליקח אותה לאשה אמר אחותי היא להטעותם וא"כ היה מציא עליהם חטאת צמה שלא אמר שהיא אשתו ואין חלוק בין הו"א אמת שהיא אחותו או שקר לעולם הציא עליהם חטאת צמה שאמר שהיא אחותי. ואולי מפני שאמר לצימלך מה ראית כי עשית הדבר הזה כלומר מה ראית כי חטא רשע שפחדת ועשית כן כי לא נסיתי לקחת נשים מצעליהם או ענה לצרבהם אני לא ידעתי אתכם אך חשבתי רק אין יראת אלקי' במקום הזה כי צרוב המקומות שעברתי אין צהם יראת אלהים ולכן מעת לאתי מארצי התניתי עמה לומר כן בכל מקום להליל נפשי ולא התחלתי לומר כן מעת הכנסי צארנכם כי לא ראיתי צכם עון אשר חטא וגם אמונה אחותי צת אצי היא טענה אחרת אמר אני לפי דרכי אמרתי כן שהוא אמת וחשבתי אולי אם יחפצו צה ישאלוני אם היא אשתי וכיון שלקחתי עבדיך ולא שאלוני דבר אמרתי גם במקום הזה אין יראת אלהים. ור' אצרהם אמר כי כל אלו הדברים לא היו אלא לרחות לצימלך. (יג) ויהי כאשר התעו אותי אלהים מבית אבי. התעו אותי ללכת אחריהם וחזקתי לצי לפרוש מהם וללכת אחרי אלהים חיים וינאתי מצית אצי כאיש תועה ממקום למקום: (טו) בטוב בעיניך שב. אבל פרעה שלחו מיד צשציל שלקה על ידו הוא וציתו ננעים גדולים: (טז) הגדה הוא לך כסות עינים. פי' אלף הכסף שנתתי לחיך והורכתי לפייסו צממון רצ ואלף כמו אלפי כסף ממון הוא לך כסות עינים מהציט צך מלדצר צך ומלהציט צכל אשר אתך אפי' צנערותיך ושפחותיך צאמרם המלך הורך לפדות עצמו צממון על ששלח ידו צאשת הנציא: וגוכחת. שיש לך פתחון פה להתוכח עמהם. אי נמי ונוכחת לומר שאצרהם נתפיים אצל שרה לא נתפייסה אלא מתווכחת עמו לאמר שלא תמחול וצשצחה דבר הכתוב. ויש מפרשים הנה הכסף לך כסות עיני' כסות יפה לכל עינים שתוכלי לקנות לך צכסף מלבוש נאה ולכל אשר אתך לשפחותיך: את כל ונוכחת. את הכל הזמינה כאשר קנה לה צגדים להודיע לכל שהורך לפייסה ונוכחת ל' הזמנה כמו אשר הוכיח ה' לצן אדוני. ור' אצרהם פי' הנה הוא לך כסות עינים פי' אצרהם שאמרת אחיך הוא הנה הוא לך כמו מכסה לעינים שלא ישא איש את עיניו צך וגם כסות עינים לכל שפחותיך שאתך שהן נשי עצדיו. ונוכחת פי' נתוכחה שרה שלא אמרה עוד על אצרהם אחי הוא. ויש מפרשים הנה הוא לך כסות עינים שכסית עליו לומר אחי הוא ודרך מוסר עשית שלא רצית לומר צעלי הוא וכן עשו כל אשר אתך שאמרו כמותך אחיך הוא ומכל מקום מכאן ואילך תבי נוכחת שלא לומר כן יותר שלא יכשלו צך: (יז) וילדו. פירש"י שנתפתחו נקציהם של האף ושל פה והחוטם והיא הלידה שלהם: (יח) בעד כל רחם. פירש"י עזר צעד כל פתח. וכתב הרמ"ן שאין

לשון רחם נופל על שאר פתח אלא על הרחם ממש. וכתב עוד תימה דמפשע הפסוק נראה שבאותה לילה שלקחה מיד בצוקר החזיר' וא"כ מתי היה להם עונש רחם חולי היו על פרקם ואחזום חזלי יולדה ולא יכלו להמלט אז חולי איחר אצרהם תפלתו ימים רבים והנכון צעיני כי מיום שלקחה שרה לקה אצמלך באיצרי התשמים ולא יכול לשמש והוא שנא' ולא נתתיך לנגוע אליה כי הנגיעה והקריצה אל הנשי' היא צעינין תשמים ואשתו ואמהותיו המעוברות עזר צעד רחמם ולא יכלו להמלט כי עזירת רחם היא שלא תהר כדכתיב' וזה' סגר רחמם אצל עזירה צעד רחם היא שלא תלד כמו סגר צעדי ועמדה שרה ימים רבים בציותו ולא שצ אצמלך מדרכו כי לא הבין עד שבא אליו האלקים להודיעו ולא פ"י הכתוב חולי אצמלך והזכירו ברמז דרך מוסר וכבוד לשרה ולאחר תפלת אצרהם נתרפא אצמלך וילדו הנשים:

כא (א) וזה' פקד את שרה וגו' . פירש"י כאשר אמר צהריון

ודבר צלידה. וכתב הרמב"ן אין

פקידה אלא לשון זכירה והשגחה על הנפקד כמו פקד יפקד אלקים אתכם אלא פ"י פקד זכר את שרה ועשה לה כאשר דבר וכן דרך הלשון בכל העקרונות היולדות צרחל ויזכור אלקים את רחל וצחנה ויזכרה אלקים. ופ"י ר' יוסף היינו טעמא דגבי שרה כתיב פקידה וצרחל זכירה וצחנה פעמים פקידה ופעמים זכירה לפי ששרה היתה זקנה והיתה לריכה שתחזיר לה

דס נדות אמר לשון פקידה כמו מפקידה לפקידה אצל רחל היתה צחורה ולא היתה לריכה פקידה אמר זכירה וצחנה מתחלה על שמואל שהיתה עדיין צחורה אמר זכירה ולצוסף כשהזקינה אמר צה פקידה: (ז) מי מלל לאברהם. פירש"י לשון שצח וחשיבות ראו מי הוא וכמה הוא גדול שומר הצטחתו שמצטיחו ועושה. וכתב הרמב"ן שלעולם לא תבא מי לשבח אלא לגנאי מי אצמלך ומי שכם מי דוד ומי אנשיו. ופ"י הוא כל השומע יחזק לי מרוב הפלא שנעשה עמי כי מי בכל השומעים שאמר לאצרהם תחלה שתניק בנים שרה אין צעולם מי שיאמר לו כן אפי' לנחמו שלא עלה על לב זה לעולם: (ט) מצחק. פירש"י לשון ע"ז. ור' אצרהם פ"י שהי' משתעשע כדרך כל נער ונתקנאת בו שרה בצביל שהי' גדול מצנה. והרמב"ן פ"י שהי' זה ציוס הגמל את יחזק כמו שמשמע פשט הפסוק על כן אין לפרש שהי' מריצ עם יחזק על הירושה כמו שפירש"י אלא הי' מלעיג על יחזק אז על המשחה הגדול ועל כן אמר הפסוק את צן הגר המזרית ולא אמר את ישמעאל שכך אמרה שרה עבד שהיא מלעיג על אדונו ראוי להמיתו אז להלקותו ואיני רואה רק שתגרשהו מאתי ולא יירש צנכסיך עם בני ואמרה לגרש את אמו: (יא) על אודות בגו. פירש"י שילא לתרבות רעה. והרמב"ן כתב כי ספר הכתוב צצח אצרהם שלא היה רע צעיניו מפני חזק פילגשו וחפלו צה אלא מפני

בנו היה רע לו וחרה לו מאד ולא רצה לעשותו עד שאמר הצ"ה לעשותו לשמוע צקול שרה. ומפני שהיה חזרה מפחד שמא יקראנו חסון בשלמו אופו ממנו הצטיחו כי לגוי גדול אשימנו אצל יחזק יצרכנו כי הוא זרעו באמת: (יד) שם על שכמה ואת הילד. דרשו רבותינו שגם הילד שם על שכמה שאחזתו חמה ולפי הפשט זאת הילד קאי לעיל ויתן אל הגר שנתן לה גם הילד שילך עמה כאשר היא תלך: ותלך ותתע במדבר. ולכן כלו המים שלא הלכה דרך ישר ונתאחזה עד שכלו המים: (טו) ותשלך את הילד. לפי הדרש שהשליכתו מעל שכמה. ולפי הפשט שהשליכתו תחת האילן כמו וישליכהו אל ארץ אחרת. ור' אברהם כתב ותשלך שלקחתו בחיקה כשנחלש צמא. ומה ששלחה בלחם ומים ולא נתן לה כסף וזהב וגמלים לפי שנלמדה לשמוע צקול שרה והיא אמרה לו לעשות כן. (יז) וישמע אלקים את קול הנער. פירש"י מכאן שיפה תפלת החולה על עצמו מתפלת אחרים אע"פ דלין חבוב מתיר עצמו תפלה שאני כדלשכחן בחזקיהו ויסב חזקיהו פניו אל הקיר ויתפלל: באשר הוא שם. אמר להם הצ"ה לדיק או רשע אמרו לו לדיק אע"ג דאמרינן לעיל שיצא לתרבות רעה מ"מ לדיק היה צלותו דבר שקטרגו עליו. אע"ג דזן סורר ומורה לדיק באותה שעה ונהרג על שם סופו יש מחלקים בין דיני שמים לדיני אדם דצדיני שמים אינן דנין על שם סופו ומיחו אינו קשה דזן סורר ומורה הוא עצמו עתיד לתטול וגם החמיל כבר קצת בחטא אצל כאן לא התחיל כלל בחטא וגם הוא לא חטא בזה אלא שזרעו חטאו. ולפי פשוטו כאשר הוא שם ממקום שהוא שם נשמעה תפלתו ונראה לו הבאר ולא הולך לבקש מים ממקום אחר. א"י כאשר הוא שם במדבר מקום לא עבר אדם שם נשמע תפלתו כי מלא כל הארץ כבודו: (כג) השבעה לי וגו' אם תשקור לי. פי' השבעה לי לאמר כה יעשה לך אלקי' וכה יוסף אם תשקור לי: (כח) שבע כבשות. ולמה שבע כבשות על שם השבעה: (לכ) וישבו אל ארץ פלשתים. פי' אל עירם שצארן פלשתים כי צארן פלשתים היו אלא שהם יושבים בגרר והוא היה יושב בצאר שבע והכל הוא ארץ פלשתים:

כב (א) והאלהים נסה. פי' הרמז"ן ענין הנסיון בעבור

היות מעשה האדם רשותו מוחלטת

בידו אם ירצה יעשה ואם ירצה לא יעשה ונקרא נסיון מאד המנוסה אצל המנוסה ית' יצוה לו להוציא הדבר מכח אל הפועל להיות לו שר מעשה טוב ולא שר לב טוב לצד ודע כי השם לדיק יצחן כי יודע שהלדיק יעשה רצונו ורוצה להלדיקו יותר ולא יצחן לרשעים שלא ישמעו לנסיונו. ורשצ"ס פי' נסה לשון קנתור כמו מה תנסו את ה' שהקפיד הקצ"ה על שכרת צרית לאצטומלך ואמר לו אחי נתתי לך זרע לק' שנה ואתה כרת צרית עמו עם זרע כנען הארור לא יעמוד צריתך אלא העלהו לעולה והוא לא נתכוון

פירא

על התורה

פירא הטור

אלא להקניטו שלא אמר לו שחטבו אלא העלבו אלא שאזרהם לא הבין ורצה לשומרו. וי"מ נסה לשון גדול שגדלו צוה צפי כל כמו נשאו: (ב) אל ארץ המוריה. כתב הרמב"ן פירשו רבותינו שמעם היראה יולאה. וי"מ על שם הקטרת שנקטרת שם שבו מור ולבונה. ולאונקלוס תרגם לארבע פולחנא רוצה לומר בארץ שעבדו. שם האלקי ומוריה לשון מורא ששם יראו האלקי ועבדו לפניו וזהו שאומר צ"ר ויצן שם אזרהם את המזבח מזבח לא נאמר אלא המזבח המזבח שהקריבו ראשונים אדם ונח. ועל דרך הפשט הוא כמו אל הר המור ששם ימלא מור ואהלים וקנמון וכלן קורא שם הארץ ומוריה וצדצרי הימים לצנות לו צית צהר המוריה משמע שהבר לצדו נקרא הר המוריה ואולי נקראת הארץ על שם הבר אשר צתוכה הארץ אשר צה הר המורי' והבר לצדו נקרא הר המוריה ואזרהם ידע את הארץ ולא ידע את הבר ולכן אמר לו שילך לארץ המוריה והוא יראנו אחד הברים שנקרא ככה וצוהו להעלותו במקום ההוא כי הבר חמד אלקים לשצתו ורצה שהיה זכות העקידה בצרצנות לעולם כאשר אמר אזרהם צהר ה' יראה: (ג) ויבקע עצי עולה. אולי לא ימלא שם עניים. אי נמי שלקח עניים שצדקן שלא יאל צהם תולעת דאמריין עין שיש צה תולעת פסול למזבח: (ד) וירא את המקום מרחוק. שראה ענין קשור על הבר. ועל דרך הפשט ראה ארץ המוריה שמרחוק הכירו וכל המקום ההוא היה ידוע: (ה) וגשתחוה וגשובה אליכם. אמר ר' אזרהם שאמר כן כדי שלא יצין ילחק. וי"מ צתמיה וכי סצורים אתם שלא נעשה אלא השתחויה ונשוצה אליכם: (ט) ויבאו ארל המקום אשר אמר לו האלהים. הוא הר המוריה שאמר לו זה הבר שאמרתי לך. (יא) ויקרא אליו מלאך ה' מן השמים. ולמה מן השמים ולא ירד למטה לפי שהיה הדבר נחון אולי ישחטנו צינתיים: (יב) אל תשלח ירך אל הגער. צמדרש יש שהפך ירו וראה שאין צידו מאלכלת אמר אינו כדאי לקרצו וצקש לחונקו אמר אל תעש לו מאומה: כי עחה ידעתי. פירא הרמב"ן כי עד עתה היתה יראתו צכח ולא יאל אל הפועל ועתה צמעשה הגדול הזה ילאה אל הפועל: (יג) והנה איל אחר. פירא ר' אזרהם ראהו אחר שנאחו צסצך צקרניו. וי"מ אחר שראהו תחלה שהיה מותר הולך ורועה ראהו עתה נאחו צסצך כדי שיהא נקל לו לקחתו. (טז) יען אשר עשיתה את הדבר הזה. כבר הצטיחו שירצה זרעו ככוכבי השמים וכחול אשר על שפת הים והוסיף לו עתה שנצבע צשמו הגדול וירש זרעו את שער אויביו ושלא יגרום החטא שיכלה זרעו או שיפול ציד אויביו: (כ) ויהי אהרי. פירש"י אחר העקידה מיד שהיה אזרהם מהרהר ואומר וכו' אע"ג דאמריין כל מקום שנאמר אחרי מופלג י"ל כל מקום שנאמר אחר סמוך אחרי אפשר מופלג ואפשר סמוך: הגה ילדה מלכה גם הוא. כתב הרמב"ן נראה מפשט הפסוק שלא ידע צאחד מהם צלתי היום ואם היתה פקודתם צימי

בחרותם אי אפשר שלא שמעו עבד היום כי לא היה מהלך רצו ציניהם והנה אצרהם
 בלאתו מחון צן ע"ה שנה וגם נחור זקן ולשתו אינה בחורה אבל נעשה
 להם גם ונפקדו צימי הוקנה והו ילדה מלכה גם היא שנפקדה בלחותה:
 (בא) קמואל אבי ארם . כתב הרמב"ן הזכיר ארם כדי להזכיר קמואל
 כי היה ארם בנו נכבד מהאב ואולי קמואל אחר היה בעולם בדורם ולכך
 הולך לייחס זה: (בג) ובתואל ילד את רבקה . לא הזכיר לצו אפי'
 אם היה גדול ממנה כי עיקר הפרשה לא באה אלא בשביל רבקה: (כד)
 ופילגשו ושמה ראומה. סיפר הכתוב כל הצעורה שצטרו ללצרהם
 בצנים. ויתכן שנכתב זה להודיע כל יתום נחור פי' כי כולם ראויים לידבק
 בצרעו של אצרהם ועליה' נאמר כי אל ארני ואל בית אבי תלך ולקחת
 אשה לבני ליחמק:

חיי שרה

כג (א) ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה
 ושבע שנים . פירש"י לכך כתב שנה בכל כלל וכלל לומר לך שכל אחד
 מדרש לעצמו בת ק' כבת ל' לחטא ונת כ' כבת ז'
 ליופי . וכתב הרמב"ן דלאו מייתורא דשנה שנה דורש שכן דרך הלשון בכל
 מקום באצרהם אע"פ שלא היו שוין בצורה וכן בישמעאל אע"פ שלא היו
 שוין שהרי רשע הי' בתחלתו אלא מייתורא דקרא דריש דקאמר שני חיי
 שרה שכללן יחד והשנה אותה . אית ספרים דגרסי צ"ר בת ק' כבת ל'
 ליופי ונת כ' כבת ז' לחטא והכי ניחא בת ל' היא יותר יפה מנת ז'
 שיוצעת לקטט את עצמה: (ב) ויבא אברהם . פירש"י שצא מצאר
 שבע . כתב הרמב"ן ואין ראונו לומר שהוא דר צבאר שבע ושרה בחצרון
 דהיאך היו דרים צעני מקומות אלא שהלך שם ללרכיו ושמע שם צמיתה
 שרה וצא לספור אותה . וי"מ שנתיישב שם תחלה וקודם ששלח אחר שרה
 ממה בחצרון . וצמדש שצא מהר המוריה שצשעת העקידה ממה בלחיתא
 צמדש וכתב הרמב"ן שלפי הנראה מן הפסוקים שציווי העקידה היתה
 צבאר שבע ששם היה דר כדכתיב ויטע אלל צבאר שבע ועל כן עשה ג'
 ימים צורך כי ארץ פלשתים רחוקה מירושלים שאלו היה בחצרון אשר
 ציהודה קרובה היא לירושלים וצטצו מהעקידה הלך לצאר שבע מקום
 דירתו ואם כן לא נוכל לומר שצו צפעס ממה שרה כי איך יתכן שהוא
 דר צבאר שבע והיא בחצרון אלא לאחר ימים רבים נסע מארץ פלשתים
 וצא לחצרון ושם נצטרה הלקת שהרי צבאר שבע ישב ימים רבים . אלל
 לפי המדרש שצשעת העקידה ממה לריכין לנו לומר שאצרהם ושרה צשעת
 העקידה היו בחצרון ושם נטווה ומה שאומר ציום השלישי וישא אצרהם
 את עיניו וירא את המקום שלא ראה הקצ"ה שיגלה לו המקום עד יום
 השלישי והלך סצציי ירושלים ולא נתגלה לו עד יום שלישי ואחר העקידה